

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Katedra primárního vzdělávání

Diplomová práce

Zpěvníky a práce s nimi na 1. stupni ZŠ

LENKA PODNAROVÁ

2013

Katedra: Primárního vzdělávání
Studijní program: Učitelství pro ZŠ
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

ZPĚVNÍKY A PRÁCE S NIMI NA 1. STUPNI ZŠ
SONGBOOKS AND THEIR APPLICATION AT
PRIMARY LEVEL OF ELEMENTARY SCHOOL

Diplomová práce: 11-FP-KPV-0077

Autor:
Lenka PODNAROVÁ

Podpis:

.....

Vedoucí práce: MgA. Zuzana Bubeníčková

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
80	0	20	13	18	0

V Liberci dne: 13. 12. 2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka Podnarová**
Osobní číslo: **P08000261**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Zpěvníky a práce s nimi na 1. stupni ZŠ**
Zadávací katedra: **Katedra primárního vzdělávání**

Z á s a d y   p r o   v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Cílem teoretické části diplomové práce je rozbor vybraných zpěvníků a popř. sbírek lidových písní vhodných pro žáky 1. st. ZŠ včetně charakterizace a typů písní.

V praktické části diplomové práce je cílem vyhodnotit, jaký vliv má aktivní práce se zpěvníky a vytvořit vlastní zpěvník na rozvoj zpěvnosti dětského kolektivu.

Požadavky:

Nastudování odborné literatury.

Pravidelné konzultace s vedoucím práce.

Systematická metodická práce s vybraným dětským kolektivem.

Metody:

Metodou srovnávání zhodnotit obsah a zpracování zpěvníků.

Metodou pozorování zjistit rozvoj zpěvnosti dětského kolektivu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

VRCHOTOVÁ-PÁTOVÁ, J. Pěvecká příprava učitelů hudební výchovy. Praha: SNP, 1976

TICHÁ, A. Učíme děti zpívat. Hhlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7178-916-X (brož.)

ŠIMANOVSKÝ, Z., TICHÁ, A. Lidové písničky a hry s nimi. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-323-4 (brož.)

Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol. I. díl, Pro 1.-4. třídu. Dotisk. Cheb: Music Cheb, 1999, ISBN 80-85925-01-X (váz.)

GELNAR, J.: Národní zpěvník[hudebnina]. 11. vyd. Praha: Supraphon, 1991., ISBN 80-7058-264-2

Vedoucí diplomové práce:

MgA. Zuzana Bubeníčková

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání diplomové práce:

6. prosince 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

20. dubna 2013

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. Jaroslav Perný, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 19. prosince 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Zpěvníky a práce s nimi na 1. stupni ZŠ
Jméno a příjmení autora: Lenka Podnarová
Osobní číslo: P08000261

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 13. 12. 2013

Lenka Podnarová

Poděkování

Mé poděkování náleží vedoucí mé práce paní MgA. Zuzaně Bubeníčkové za její vstřícnost a ochotu.

ZPĚVNÍKY A PRÁCE S NIMI NA 1. STUPNI ZŠ

Anotace:

Diplomová práce pojednává především o zpěvnících a práci s nimi na prvním stupni základní školy a o tvorbě vlastního zpěvníku na rozvoj zpěvnosti dětského kolektivu. Práce se skládá ze dvou částí. První část, teoretická, v krátkosti seznamuje s dětským hlasem a technikami týkajícími se správného zpěvu, dále jsou v ní rozebírány a srovnávány zpěvníky vhodné pro první stupeň základní školy. Druhá část, praktická, se zabývá tvorbou vlastního zpěvníku na rozvoj zpěvnosti dětského kolektivu a vlivem práce se zpěvníky na rozvoj zpěvnosti dětského kolektivu. Diplomová práce je doplněna obrazovými ukázkami jednotlivých zpěvníků a tabulkami.

Klíčová slova: zpěvník, vlastní zpěvník, pěvecké dovednosti, rozvoj zpěvnosti

The Annotation:

The Diploma Thesis deal with songbooks and their application at the primary level of elementary school and with creating own songbook for the purpose of development of children group's singing abilities. The paper consists of two parts: The first theoretical part briefly introduces a child voice and techniques related to correct singing, further songbooks suitable for the primary level of elementary school are described and compared. The second practical part focuses on creating own songbook for the purpose of development of children group's singing abilities and deals with the influence of working with songbooks on the development of children group's singing abilities. The Diploma Thesis is complemented by picture examples of individual songbooks and by tables.

Key words: songbook, own songbook, singing abilities, development of singing abilities

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1 Dětský hlas	11
<i>1.1.1 Rozsah dětského hlasu .....</i>	<i>11</i>
1.2 Nezpěvák	12
<i>1.2.1 Dismúzie .....</i>	<i>12</i>
<i>1.2.2 Stručně o nápravě nezpěvnosti .....</i>	<i>12</i>
<i>1.2.2.1 Některé zásady hlasové výchovy dítěte-nezpěváka .....</i>	<i>13</i>
1.3 Jak učit děti zpívat.....	14
<i>1.3.1 Technika dechu .....</i>	<i>14</i>
<i>1.3.2 Správné držení těla při zpěvu .....</i>	<i>15</i>
<i>1.3.3 Hlavový hlas .....</i>	<i>15</i>
<i>1.3.3.1 Činnosti vhodné k navození měkkého hlasového začátku.....</i>	<i>16</i>
<i>1.3.4 Technika artikulace.....</i>	<i>16</i>
<i>1.3.5 Hlasová hygiena .....</i>	<i>17</i>
1.4 Učitel a žák v hlasové výchově.....	18
1.5 Rozbor vybraných zpěvníků	18
<i>1.5.1 Zpěvníky určené pro 1. st. ZŠ .....</i>	<i>19</i>
<i>1.5.1.1 Já písnička 1, Já písnička 2.....</i>	<i>19</i>
<i>1.5.1.2 Lidové písničky a hry s nimi .....</i>	<i>23</i>
<i>1.5.1.3 Co slabika, to muzika.....</i>	<i>26</i>
<i>1.5.1.4 Srovnání .....</i>	<i>27</i>
<i>1.5.2 Zpěvníky soudobých písní určené především pro děti .....</i>	<i>28</i>
<i>1.5.2.1 Písničky z pohádek a dětských filmů – 1. díl .....</i>	<i>28</i>
<i>1.5.2.2 Když je pěkné počasí.....</i>	<i>30</i>
<i>1.5.2.3 Když tygr jede do Paříže .....</i>	<i>32</i>
<i>1.5.2.4 Srovnání .....</i>	<i>33</i>
<i>1.5.3 Zpěvníky lidových písní určené širší veřejnosti .....</i>	<i>34</i>
<i>1.5.3.1 Národní zpěvník.....</i>	<i>34</i>

1.5.3.2 Národ v písni	36
1.5.3.3 Srovnání	38
1.5.4 Zpěvníky lidových písní s regionální tematikou	38
1.5.4.1 Krkonošské koledy	38
1.5.4.2 Podkrkonošské písně	41
1.5.4.3 Severní Čechy v lidové písni	43
1.5.4.4 Krakonošův rok	45
1.5.4.5 Srovnání	47
2 PRAKTICKÁ ČÁST	48
2.1 Úvodní slova k praktické části	49
2.2 Charakteristika základní školy, ve které probíhala výuka související s praktickou částí diplomové práce.....	49
2.3 Zpěvníky v páté třídě prvního stupně základní školy	50
2.3.1 Charakteristika třídy	50
2.3.2 Popis práce se zpěvníky	51
2.3.2.1 Vybrané přípravy na hodiny související s prací se zpěvníky	53
2.3.2.2 Tvoření vlastního zpěvníku	64
2.3.2.2.1 Vybrané přípravy na hodiny související s tvorbou vlastního zpěvníku	65
2.3.2.2.2 Popisy vybraných částí vyučovacích jednotek zaměřených na tvorbu vlastního zpěvníku	72
2.3.2.3 Úskalí při práci	73
2.3.3 Vliv práce se zpěvníky a tvorby vlastního zpěvníku na rozvoj zpěvnosti daného dětského kolektivu	74
2.4 Tvorba zpěvníku na rozvoj zpěvnosti dětského kolektivu v první třídě základní školy	74
2.4.1 Charakteristika třídy	74
2.4.2 Popis tvorby společného zpěvníku	75
2.4.3 Vliv tvorby vlastního zpěvníku na rozvoj zpěvnosti daného dětského kolektivu	75
2.4.4 Písně obsažené ve zpěvníku	76
2.5 Shrnutí	77
ZÁVĚR	78

LITERATURA..... 79

ÚVOD

Když jsem se zamýšlela nad tématem mé diplomové práce, přála jsem si, aby se nějakým způsobem dotýkalo hudby, proto jsem si následně vybrala právě téma, které nabízela paní MgA. Zuzana Bubeníčková.

Hudba, potažmo zpěv, jsou od dětství mými zálibami a vyučování hudební výchovy se stalo od roku 2008, kdy jsem začala pracovat jako učitelka na prvním stupni základní školy Školní v Železném Brodě, mou nejoblíbenější pracovní činností. Po celou dobu jsem se snažila, aby byla mnou vedená hudební výchova poutavým předmětem, aby se na ni děti těšily, aby se chtěly podílet na výběru písní, kterým jsme se věnovali. S tím souvisí i má diplomová práce, jejíž praktická část je kromě jiného zaměřena na tvorbu vlastního zpěvníku, který může vhodně motivovat i takové žáky, jež ve zpěvu z nejrůznějších důvodů nenašli zalíbení.

1 TEORETICKÁ ČÁST

Ačkoliv je tato část nazvána teoretickou, v její druhé polovině jsou přítomny praktické rozborů opírající se o vlastní zkušenosti a poznatky z praxe.

1.1 Dětský hlas

Zdravý a rozezpívaný hlas dětí zní jednotně, což znamená, že přechod z hrudního do hlavového rejstříku je plynulý. Hrudní hlas dětí působí jako sopranistčina střední poloha, střední a hlavový tón se potom jeví jako hlavový tón ženy.

Je-li dětský hlas zdravý, jeho barva je zvonivá. Dětský hlas není silný, je totiž tvořen převážně hlavovým rejstříkem, nicméně setkáme se u něj se zvukovou průrazností, protože by u něj měla převládat jasnost přinášející hlavová rezonance. Jak během svého vývoje dítě sílí a roste, vyvíjí se i barevnost a síla jeho hlasu, tento proces souvisí především s růstem dechového ústrojí a rezonančních dutin.

1.1.1 Rozsah dětského hlasu

Hlas dětí se rozvíjí postupně od narození, kdy má dítě rozsah zhruba jeden tón (a^1), do šesti let je v průměru rozšířen na interval $d^1 - a^1$. Vývoj rozsahu se okolo dvanácti až patnácti let různí podle pohlaví. Dívky mají v tomto věku hlasový rozsah přibližně od h do f^2 , u chlapců můžeme pozorovat rozsah od h po e^2 .

Hovoříme-li o rozsahu dětského hlasu, musíme brát v úvahu věk, ale také pěveckou aktivitu dítěte, tedy jeho rozezpívanost. Neměli bychom též zapomínat na to, že každé dítě je individuální, tudíž i hlasový rozsah bude u každého jedinečným. Děti, které procházejí stejnou hlasovou přípravou, nemusí mít vždy stejný hlasový rozsah.

Průměrný hlasový rozsah dle věku a pohlaví:

„ <i>věk:</i> “	<i>hoši:</i>	<i>dívky:</i>
<i>novorozeně</i>	a^1	a^1
<i>1 až 2 roky</i>	$f^1 - a^1$	$f^1 - a^1$
<i>3 až 5 let</i>	$e^1 - a^1$	$e^1 - a^1$
<i>6 let</i>	$d^1 - a^1$	$d^1 - a^1$
<i>7 let</i>	$d^1 - h^1$	$d^1 - c^2$
<i>8 let</i>	$d^1 - h^1$	$d^1 - d^2$
<i>9 let</i>	$d^1 - d^2$	$c^1 - d^2$
<i>10 let</i>	$c^1 - d^2$	$c^1 - e^1$
<i>11 let</i>	$h - d^2$	$c^1 - f^2$
<i>12 až 15 let</i>	$h - e^2$	$h - f^2$

(Vrchotová-Pátová 1976, s. 61)

1.2 Nezpěvák

Děti přistupují ke zpěvu, podobně jako k řeči, spontánně. Nezamýšlejí se nad tím, zda zpívají čistě či nikoliv. Když se jim chce, tak zkrátka zpívají. V těchto pěveckých počátcích je třeba zpěvu věnovat dostatečnou pozornost, poskytnout dětem příklad, aby se postupně zlepšovala čistota jejich zpěvu. Je totiž logické, že si jinak dítě s přibývajícím věkem a nástupem sebekritičnosti uvědomí, že například nezpívá tak dobře a čistě jako jeho vrstevníci, může ztrácet odvahu a začít se stydět. Mnohdy k onomu pocitu studu mohou přispět i nevhodné poznámky spolužáků („kazíš nám písničku, buď raději zticha“ apod.).

Nezpěvák sice může být hudebně rozvinutý, nicméně nemusí být rozezpíváný. Takové dítě nezvládne čistý zpěv, ačkoliv se u něho částečně hudební schopnosti již rozvinuly. Dalším typem je dítě hudebně nerozvinuté, které například ani nepozná zahranou melodii, ačkoliv se ji již někdy předtím učilo. Takové dítě nezpívá, pouze „bručí“. V obou případech jsou ale předpoklady alespoň částečně úspěšné nápravy.

1.2.1 Dismúzie

V poslední době je ve školství věnována značná pozornost specifickým poruchám učení a chování a jejich reedukaci. V popředí jsou samozřejmě poruchy, které významně ovlivňují kvalitu života, jako je dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie a dyspraxie. Za zmínku ale jistě stojí i dysmúzie. *„Jedná se o specifickou poruchu hudebních schopností, konkrétně o narušení schopnosti vnímání a reprodukce hudby a rytmu. Relativně patří mezi častější specifické poruchy učení, izolovaně se však nedagnostikuje a nemá tak závažný dopad na zvládání výuky jako poruchy ostatní.“* (Michalová 2008, s. 62)

Dismúzii dělíme na:

- **Expresivní:** neschopnost reprodukovat hudební motiv.
- **Totální:** nedostatek hudebního citu a hudebního smyslu komplexního charakteru.

1.2.2 Stručně o nápravě nezpěvnosti

Co se týče nápravy nezpěvnosti, je vhodné s ní začít již v mladším školním či v předškolním věku. Každý člověk si s sebou nese určitý předpoklad ke zpěvu, je ovšem

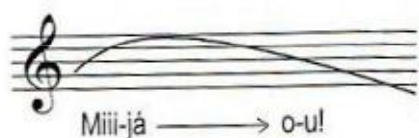
třeba jeho hlas procvičovat. Ne každý falešný zpěv je způsoben nedostatkem pěveckých předpokladů, může se jednat pouze o nedostatečnou pěveckou zkušenost.

Začneme-li nezpěvnost napravovat u malého dítěte, výsledky se dostaví rychleji, než u dospělého, proto je vhodné zahájit nápravu již u malých dětí. Je ale nutno si uvědomit, že výsledky se nedostaví hned. Musíme volit drobné kroky vpřed a respektovat, že každé dítě zvládne nápravu v jiném čase.

Spolupracují-li hlasivky a dech vyváženě, ozývá se pěkný a zdravý tón. Nezpěváci mají tuto rovnováhu narušenou, což je patrné zejm. ve vyšších tónech. V běžném životě však existuje spousta situací, kdy je spolupráce hlasivek i dechu spontánní. Jedná se například o smích, pláč, výskání či bědování, zkrátka o hlasové emocionální projevy nejrůznějšího charakteru, jež jsou výborným pomocníkem k nápravě nezpěvnosti, neboť jimi procvičujeme hlas, aniž bychom si to uvědomovali.

1.2.2.1 Některé zásady hlasové výchovy dítěte-nezpěváka

- Zpěv by neměl být hlasitý, nenecháváme děti bručet.
- Podporujeme děti čistým zpěvem, necháváme je zpívat v malých skupinách či sólově.
- Vybíráme písně s přehlednou melodickou linkou, která se opírá o tónický kvintakord (vzestupně i sestupně).
- Při nácvičení písně zpočátku text nahrazujeme zvukomalebnými slabikami (bum, mňau...).
- Nevolíme písně položené nízko či s malým hlasovým rozsahem, protože při nich děti nejsou schopny rozlišit zpěv od mluvy.
- Vždy před zpíváním je třeba provést cvičení k probuzení hlavové rezonance a hlavového tónu.

Všimněte si: Děti většinou provádějí cvičení správně, jen pozor na zaklánění hlavy.

Obr. 1 Procvičení hlavové rezonance dle [17]

1.3 Jak učit děti zpívat

Děti by měly znát základní pěvecké dovednosti kvůli zachování zdravého hlasu, se kterým je možno dále pracovat. Velmi důležitou součástí výuky pěveckých dovedností je vhodná motivace žáka k tomu, aby on sám chtěl najít nejlepší způsob, jakým píseň zazpívá. Neměli bychom zapomenout na ocenění byť drobných úspěchů.

1.3.1 *Technika dechu*

Kvalitní zpěv je závislý na správném dýchání, které je náročnější než dýchání při mluvě. Nácvik správného dechu i následné samotné zpívání by měly vždy probíhat v klidu a psychické pohodě. Úzkost a sevření mají za následek zúžení dechového ústrojí vedoucí ke zbytečně častému nadechování.

Pěvecký dech rozeznává tyto tři fáze:

- nádech
- zadržení (uklidnění) dechu
- výdech

První dvě fáze, nádech a zadržení dechu, by měly být bezděčnou záležitostí. Dětem není vhodné doporučovat kdy a jakým způsobem by se měly nadechnout. Určíme-li jim, že mají po nadechnutí dech zadržovat a poté vydechnout co nejdéle, můžeme tímto direktivním způsobem nežádoucně ovlivňovat přirozený průběh dechových funkcí. Dětskému tělu je třeba dát šanci, aby samo pochopilo, že dechové svaly musí být při zpívání v souhře.

Přirozené prohlubování dechové funkce můžeme rozvíjet v následujících činnostech:

- Přirozeného a prohloubeného dechu dosáhneme vleže na zádech s pokrčenými koleny.
- Bezděčného nádechu do bránice dosáhneme narovnáním z povoleného, shrbeného sedu.
- Prohloubení dechu dosáhneme i ve stoji, máme-li mírně rozkročené, pokrčené nohy a podsazenou pánev.
- Pohybem paží vzhůru zapojíme do dýchání zádomé svaly, tím současně prohlubujeme dech.

- Prohloubení dechu dosáhneme také prostým prodloužením dechové trubice našpulením rtů.

1.3.2 Správné držení těla při zpěvu

Vhodné držení těla, které vychází z aktivního těžiště, je jednou ze základních a nezbytných dovedností potřebných ke správnému zpěvu. Děti můžeme k uvědomění si zmíněného aktivního těžiště dovést v následujících hrách.

„Děti těžiště objeví, polezou-li po zemi jako pavouk (avšak hrudníkem vzhůru). Pokud chtějí udržet pánev co nejvýše, musí oživit těžiště – tj. jisté svalové zpevnění v podbříšku.“

„Bez jeho bezděčného zapojení se jim nepodaří ani další cvik, při kterém se snaží pohybovat po zadečku vpřed a vzad.“

„Těžiště procvičí, když chodí „jako manekýnky“, tančí jako „španělské baletky“.“

„Jindy mohou chodit po „měkké“ podložce tak, aby je „nikdo neslyšel“, a při nečekaném úderu do gongu provedou „stronzo“ (zastaví pohyb). Jen při zapojeném těžišti se jim podaří ustát nezvyklou polohu těla.“ (Šímanovský, Tichá 1999, s. 17)

Faktem je, že dnešní generace dětí volí často při trávení svého volného času aktivity, při kterých se dlouho sedí – tráví příliš času u televize či u počítačových her. Jejich fyzická zdatnost není mnohdy dostačující, zádové svalstvo je ochablé, dochází k nežádoucímu hrbení. Vedle zpevňování celého těla při tělesné výchově můžeme ještě ve výchově hudební zařazovat různá dechové cvičení. Jedním z nich je kupříkladu nadechování nosem v předklonu (se svěšenou hlavou), při kterém učitel kontroluje, zda se dítěti rozšiřují žebra. Prohloubený nádech se dá také procvičit v sedě na židli, o jejíž opěradlo se děti ve výchozí poloze neopírají; poté předstírají, že čichají k parfému. Samy si mohou zkontrolovat účinnost cvičení, protože při správném provedení by se měly zády dotknout opěradla.

1.3.3 Hlavový hlas

Dětský hlas se zdravě rozvíjí pouze v případě, že je tvořen hlavovým tónem a hlavovou rezonancí a jeho začátky jsou měkké. Je-li hlasový začátek dlouhodobě tvrdý, tedy naráží-li dech ostře do napjatých hlasivek, hrozí poškození hlasu. Častými

chybnými hlasovými začátky u dětských zpěváků je i najíždění na tón či tzv. dyšný hlasový začátek.

Měkký hlasový začátek je velice náročný, vyžaduje souhru hlasivek a dechu a je podmíněn klidným nádechem do připraveného těla, uvolněním čelisti a kořene jazyka a nepřerušovaným, pozvolným výdechem skrz uvolněné hrdlo.

K prohloubení a podpoření správného, tedy měkkého, hlasového začátku lze zvolit nejrůznější cvičení, z nichž některá uvádím níže.

1.3.3.1 Činnosti vhodné k navození měkkého hlasového začátku

- **Údiv či nařikání**

Hrajeme si s dětmi na to, že se něčemu diví (Óóch) či nad něčím lamentují (Úúch). Spontánně budou děti pravděpodobně začínat tvrdě, je tedy třeba vést je k sluchovému rozlišení tvrdého a měkkého hlasového začátku a následnému správnému provedení cvičení. Tyto slabiky jim předvádíme měkkým hlasovým tónem a současně je vedeme k určitému měkčení, aby se tedy vědomě snažily o měkký hlasový začátek.

- **Bublifuk**

Děti slabikami bho-bho předstírají, že foukají do bublifuku. V tomto případě by mělo docházet k souhře dechu a artikulace.

- **Zasmání**

Žáci měkce a lehce předstírají smích např. pomocí slabik ho či he. H na počátku uvolní bránici, hlasivky se mírně rozevrou a vzniká měkký hlasový začátek.

1.3.4 Technika artikulace

„Artikulační technika znamená správnou, přesnou, pružnou, pohotovou a srozumitelnou výslovnost. Výslovnost opravujeme při zpívání i při mluvení.“ (Vrchotová-Pátová 1976, s. 37)

Ke správné artikulaci je třeba věnovat pozornost vyslovování samohlásek, při kterém není třeba zbytečně měnit tvar rtů, poté se totiž nežádoucím způsobem mění jejich barva. Rovněž musíme dbát přesného vyslovování u souhlásek, které u dětí bývají často vyslovovány nepřesně. Může se jednat o pouhé dětské mluvení, které se dosud vyvíjí, kdy nepřesnosti a chyby s věkem odezní či o nedbalé vyslovování. Dále se

můžeme setkat s nejrůznějšími poruchami řeči, jejichž nápravu provádíme výlučně ve spolupráci s logopedem.

1.3.5 Hlasová hygiena

Hlasová hygiena se netýká pouze profesionálů, ať už řečníků či pěvců, ale všech uživatelů hlasu, tedy i dětí. K úspěšnému rozvoji zpěvního hlasu je zapotřebí dodržovat zásady hygieny hlasu mluvního. Zároveň platí, že je-li zpěv prováděn správně, napomáhá zkvalitnění mluvního hlasu.

S hlasovou hygienou ovšem souvisí i hygiena duševní. Pro správný hlas je třeba dostatek kvalitního spánku, dobrá životospráva, vhodný poměr mezi aktivním odpočinkem a prací. Respektování duševní hygieny je pro správný rozvoj hlasu důležité obdobnou měrou jako dodržování hlasové hygieny. Vždyť nedodržováním duševní hygieny jsme vystaveni riziku vzniku neuróz, které mohou následně ohrozit nejen hlas, ale i samotný umělecký projev.

Nyní se zmíním o vybraných zásadách hlasové hygieny.

Každému zdravému hlasu prospěje, necháme-li ho například jeden den v týdnu odpočinout. V takovém případě hovoříme o hlasovém klidu, který by však neměl být delší než jeden měsíc.

Je lepší zpívat několikrát denně v menších časových úsecích, než najednou cvičit několik hodin. Zpívat bychom měli v nepřetopené a vyvětrané místnosti, rozhodně ne proti větru (např. venku, zejm. za chůze do kopce, kdy je třeba vynaložit jistou námahu). Za příznivého počasí je však zpěv na čistém vzduchu prospěšný.

Dbáme na to, aby děti nezpívaly během hlasové indispozice nebo únavy, respektujeme rekonvalescenci a děti po angíně či chřipce vedeme k tomu, aby svůj hlas šetřily.

Dětem nevybíráme písně položené příliš vysoko a důsledně je vedeme k měkkým hlasovým začátkům nejen při zpívání, ale i během mluvení. Máme-li vybranou píseň s náročnější pasáží ve vyšší poloze, nacvičujeme ji s dětmi nejprve v poloze nižší, poté ji můžeme jako cvičení transponovat po půltónech až do požadované polohy. Nesmíme však žáky přeceňovat, vybírat jim příliš náročné písně a vystavovat je tak zbytečné zvýšené duševní námaze, která se může negativně odrazit na hlasovém ústrojí a následně způsobit únavu hlasivek.

1.4 Učitel a žák v hlasové výchově

Rozhodneme-li se pro práci s dětmi, můžeme počítat s tím, že bude náročná jak po fyzické, tak po psychické stránce. Odměnou nám ale může být jejich schopnost rychle se nadchnout pro různé činnosti, určitá spontánnost a bezprostřednost, absence přetvářky. Děti nejsou tolik pohlceny současným konzumním stylem života a mnoho jejich učitelů či vychovatelů si život bez práce s nimi nedovede představit. Vztah mezi učitelem a žákem je vždy oboustranný a při zamyšlení přijdeme na to, že stejně jako učitel vede žáka, tak i žák v mnohém ovlivňuje učitele, určuje jeho směr. Jinak tomu není ani u hlasové výchovy, kde je obohacen nejen žák, ale rovněž učitel.

Kantor, který chce správně vyučovat hlasovou výchovu, sám musí ovládat její jednotlivé složky. Při vyučování kultivuje svůj vlastní hlas a to jak zpěvní, tak i mluvní, a aby vykonával svou práci korektně, je nezbytné nahlížet do odborné literatury, čímž dochází k jeho dalšímu vzdělávání; nehledě na to, že ve své práci často nalézá zalíbení a v jakékoli profesi není nic hezčího, než když je vykonávána s chutí. Správného hlasu tedy nelze vyučovat bez předešlého studia, které je nepostradatelné pro náležité a zdravé hlasové projevy vyučovaných dětí. *„Nezbytný je i soubor morálních a charakterových vlastností, jako velká vytrvalost a houževnatost, kázeň a sebeovládání, tvořivost a vynalézavost, láska k dětem a porozumění pro ně.“* (Sedlák a kol. 1983, s. 79)

U žáků má správná hlasová výchova význam pro jejich zdraví – tělesné i duševní, dále rozvíjí činnost, estetické cítění, pomáhá rozvíjení vkusu a hledání vlastního oblíbeného hudebního proudu a v neposlední řadě dopomáhá k rozvoji povahových vlastností.

1.5 Rozbor vybraných zpěvníků

V následujících řádcích se pokusím o rozbor zpěvníků, který bude obsahovat jednak základní informace, které budu uvádět u každé publikace (v tabulce), a také konkrétní popis jednotlivých zpěvníků týkající se výběru a řazení písní, notového zápisu, obrazové ukázky z knihy apod.

Jednotlivé zpěvníky jsem rozdělila do několika sekcí, v nichž se vždy na konci zabývám srovnáním. Vhodnost zvolených tónin vzhledem k vývoji dětského hlasu rozebírám v případech, kdy jsou publikace určeny pro dětské zpěváky. U zpěvníků

a sborníků určených širší veřejnosti lze očekávat zvolení takové tóniny, která bude vyhovovat co možná největšímu počtu hudebníků. U všech zpěvníků jsem ovšem zaznamenala snahu autorů volit zejména takovou tóninu písně, která umožňuje co nejjednodušší doprovod.

1.5.1 Zpěvníky určené pro 1. st. ZŠ

1.5.1.1 Já písnička 1, Já písnička 2

Tab. 1 Základní informace o zpěvníku Já, písnička 1

Název:	Já, písnička 1
Autor:	Petr Jánský
Rok vydání:	2004
Nakladatelství:	MUSIC CHEB s.r.o.
Počet stran:	120
Obálka:	Ladislav Dvořák
Vazba: (měkká/tuhá)	tuhá

Tab. 2 Základní informace o zpěvníku Já, písnička 2

Název:	Já, písnička 2
Autor:	Petr Jánský
Rok vydání:	1993
Nakladatelství:	MUSIC CHEB
Počet stran:	176
Obálka:	Ladislav Dvořák
Vazba:	tuhá

Jelikož jsou zpěvníky *Já, písnička* v našem školství i mimo něj velice hojně používány, rozhodla jsem se věnovat se v mé práci hned dvěma dílům ze série těchto zpěvníků. Jak se dozvíme již z vazby knih, obě jsou určeny k využívání na prvním stupni základní školy, přičemž zpěvník *Já písnička 2* je určen pouze pro pátou třídu a druhý stupeň.

Písně jsou v obou zpěvnících až na výjimky řazeny abecedně vždy do tří sekcí (na lidové a umělé písně a koledy). U zpěvníku *Já, písnička 1* převažují lidové, u zpěvníku

Já, písnička 2 zase umělé písně. Shodně je v obou publikacích nejméně koled. Je logické, že ve druhém díle je více umělých písní, je to jistě reakce na to, že se stoupajícím věkem žáků se mění jejich zájmy a více než o lidové písně se budou zajímat o písně umělé.

Notový zápis melodické linky je obohacen o akordické značky a o informaci o stylu doprovodu určeného pro kytaristy, rovněž jsou zde přítomna schémata hmatů akordů na kytarovém pražci. Rytmus těchto doprovodů je na konci obou publikací blíže popsán. U písní lidových (i lidových koled) je uvedeno, odkud píseň pochází; u umělých písní (včetně umělých koled) jsou uvedeni autoři hudby i textu. Autor při sestavování zpěvníků nezapomněl ani na lidové písně pocházející ze Slovenska.

Z vlastní zkušenosti vím, že učitelé těchto zpěvníků hojně využívají a doprovází se zejména na klavír či kytaru. Tóniny některých písní jsou vzhledem k rozsahu dětského hlasu položeny příliš nízko. Je na každém kantorovi, aby vhodným transponováním uzpůsobil tóninu písně tak, aby vyhovovala danému kolektivu dětí. Jak jsem již ve své práci uvedla, rozsah dětského hlasu se s věkem mění, proto by každý učitel měl zvažovat, pro jakou třídu se píseň chystá transponovat. V případě zpěváků první třídy základní školy je vhodné písně s tóny jako jsou c^1 či h transponovat alespoň o tón výše, v páté třídě děti již většinou můžeme takové tóny nechat zpívat, protože jim odpovídá jejich hlasový rozsah. Domnívám se tedy, že tóniny jsou, ačkoliv s tím spousta mých kolegů nemusí souhlasit, vlastně v těchto zpěvnících zvoleny dobře a sice tak, že umožňují co nejjednodušší doprovod. Laik a začátečník si z nich může zahrát píseň bez větších obtíží a pokud se učitel hudební výchovy rozhodne doprovodit se pomocí klavíru, tak, držím-li se zkušeností z mého studia, by měl umět transponovat. „Pro doprovod byla a je doporučována kytara, kde transpozice pomocí kapodastru je velmi snadná.“ (Jánský 2004, s. 117)

BUDE ZIMA, BUDE MRÁZ

Moravská

(Doprovod: 1)

Klidně

Musical notation for the song 'BUDE ZIMA, BUDE MRÁZ'. It consists of two staves of music in G major, 2/4 time. The first staff starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The second staff continues the melody. Chord diagrams are provided above the notes: G, D7, Em, Am, C, D, Am, A7, D, G, D7, G.

Bu - de zi-ma, bu-de mráz, kam se ptáč-ku, kam scho- vás?

1. Schovám já se pod hru-du, tam já zi-mu pře-bu-du.
2. Schovám se do ja-vo-ra, tam bu-de má ko-mo-ra.
3. Schovám já se pod me-zu, až pře-sta-ne, vy-le-zu.

4. Až přestane, vyletím, širý svět rozveselím.
půjde milá na trávu, zazpívám jí nad hlavú.

CO TO TAM ŠUPOCE

Moravská ze Slovácka

(Doprovod: 5)

Hybně

Musical notation for the song 'CO TO TAM ŠUPOCE'. It consists of two staves of music in G major, 2/4 time. The first staff starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The second staff continues the melody. Chord diagrams are provided above the notes: D, A, A7, D, G, D, A, A7, D.

1. Co to tam šu-po-ce za tú sto-do-lú, šo-ha-jo-vi ko-ně,

šo-ha-jo-vi ko-ně, šo-ha-jo-vi ko-ně vo-dy ne-ma-jú.

2. Nemajú voděnky, chtělo sa jim pít,
mosela šenkérka, mosela šenkérka,
mosela šenkérka pro vínečko jít.

3. Špatný si synečku, špatný hospodář,
že svým koníčkem, že svým koníčkem,
že svým koníčkem vody nepodáš.

Obr. 2 Ukázka ze zpěvníku dle [5]

KRAJINA POSEDLÁ TMOU

Hudba Jiří Šlitr, text Jiří Suchý

(Pochoďák)

Allegro

1. Krajina po-sed-lá tmou, vzpomínky do sedla zvou,
 nu-tí mě vrá-tit se tam, kde bu-du na-vě-ky sám.
 Kde mís-to ú-smě-vů tvých, če-ká jen řa-da snů zlých
 a mí-sto lás-ky nás dvou, kra-ji-na po-sed-lá tmou.

2. Když západ v očích ti plál, s tebou jsem naposled stál,
 i když jsi čekala víc, přijel jsem tenkrát ti říct,
 že mám tě, na každé pád, jedinou na světě rád,
 a pak jsem zase jel dál a západ v očích ti plál.

3. Proč jsem se vracel tak rád, proč jsem měl touhu se smát,
 když cestou řekli mi: Joe, ta nikdy nebude tvou.
 Že láska mizí jak dým, to dneska proklatě vím,
 jedno však musím se ptát, proč jsem se vracel tak rád.

1.5.1.2 Lidové písničky a hry s nimi

Tab. 3 Základní informace o zpěvníku *Lidové písničky a hry s nimi*

Název:	Lidové písničky a hry s nimi
Autoři:	Zdeněk Šímanovský, Alena Tichá
Rok vydání:	1999
Nakladatelství:	Portál
Počet stran:	146
Obálka:	Markéta Zindulková
Vazba:	měkká

Jedná se o zpěvník s velmi užitečnou první částí, ve které je až do osmadvacáté strany prostor pro teoretickou podporu učitelů zpěvu. Dozvídáme se o tom, jak správně učit děti zpívat, jak transponovat a doprovázet písně. Tento rozšířený úvod informuje stručně, nicméně výstižně, o správném vyučování zpěvu a pomáhá učitelům v jejich práci.

Písně jsou ve zpěvníku řazeny abecedně a, jak název publikace napovídá, všechny jsou lidové, s určením, zda se jedná o moravskou či českou píseň. Notový zápis melodické linky doprovází akordické značky a informace o původu písně. Jelikož je zpěvník určen dětem, autoři se rozsahu jejich hlasu snažili přizpůsobit i volením tónin. Je ovšem patrné, že brali ohled také na to, aby se písně snadno doprovázely.

Na konci teoretické části je ve zpěvníku jednoduše vysvětleno, jak s písněmi pracovat, a jsou zde vysvětleny ikony doprovázející jednotlivé písně. U všech písní lze nalézt vždy tři ikony s názvem *Situace*, *Generalizace* a *Hry*. U některých písní je navíc ikona *Kazeta* odkazující na ukázkou obsaženou na audiokazetě, která šla k této publikaci doobjednat. K novějšímu vydání je možné objednat kompaktní disk.

- Situace

„*Stručné a přesné zachycení základní dějové situace dané textem, které lze využít při dramatizaci písně.*“ (Šímanovský, Tichá 1999, s. 28)

- Generalizace

Jakýsi návod, jak přiblížit dětem obsah písně, zobecnit její. Generalizace vlastně poskytuje vodítko, jak píseň použít nejen v hlasové výchově, ale i při rozvoji sociálních dovedností žáků.

- Hry

Jedná se o náměty ke hrám souvisejícím s písní.

Stejně jako první část knihy, je i její druhá část dobrým pomocníkem při vyučování hudební výchovy. Pod každou písní se učitel dovídá, jak s ní může dále ve svém pedagogickém působení pracovat a jsou mu předkládány nezávazné návody, kterými může svou práci značně obohatit. Pro kytaristy jsou na konci zpěvníku uvedena schémata akordů.

Zpěvník je vhodný pro děti od tří let. Učitel v mateřské škole a na prvním stupni základní školy v prvním období z něj může vytěžit spoustu zajímavých námětů.

Běžela ovečka

moravská

Bě - že - la o - več - ka vzhů - ru do ko - peč - ka,
šel za ní be - rá - nek ža - lo - vat na zá - měk.

2. Nežaluj, beránku, na svou galánku,
ona ti uvije věnec z rozmarýnku.

Ovečka beránkovi něco provedla a ten se na ni hněvá. Běží si stěžovat na kopec do zámku. Ovečka ho předběhla a pokouší se ho usmířit. Prosí, aby to na ni neříkal, že mu dá pěkný věneček. Co si myslíte, usmíří si ovečka beránka?

Když někoho pohněvate, když uděláte něco, co ho zlobí, dovedete si ho také usmířit?

- Na smířování. Dvojice. Menší hraje, že je uražen, a větší si ho zkouší mlčky usmířit. Menší to může, ale nemusí přijmout. Záleží na tom, jak citlivě na to větší jde. Pak si o tom popovídáme a vyměníme si úlohy.
- Totéž se slovy. Párkrát vystřídáme partnery, dokud to děti baví.
- Všichni si zkusí usmířit „pohněvanou“ paní učitelku nebo rodiče.

Obr. 4 Ukázka ze zpěvníku dle [16]

1.5.1.3 Co slabika, to muzika

Tab. 4 Základní informace o knize *Co slabika, to muzika*

Název:	Co slabika, to muzika
Autoři:	Pavel Jurkovič, Václav Fischer
Rok vydání:	2001
Nakladatelství:	Muzikservis
Počet stran:	80
Obálka:	Denisa Prošková
Vazba:	měkká

Texty Václava Fischera obohatil o hudební doprovod Pavel Jurkovič, který celé dílo rovněž uspořádal. Z uvedeného vyplývá, že se jedná pouze o umělé písně. Oproti předchozím i následujícím zpěvníkům je tato publikace pozoruhodná tím, že vedle zapsané melodické linky nabízí u písní kromě akordických značek také rozepsané doprovody, ať už pro klavír, libovolný melodický nástroj či Orffovy nástroje, ale také například pro struhadlo s vidličkou. Je tedy možno písně zpívat a doprovázet je jednoduše pomocí akordických značek, ale také zapojit děti a vytvořit originální doprovod, k čemuž je ovšem nutná jistá praxe a odbornost.

Knihu uvádějí oba autoři úvodními slovy, ve kterých vybízejí děti, jejich rodiče i učitele k radosti z publikace a k případnému šíření naučených písní. Nejen písně, také rytmická říkadla, poutavé komentáře a hádanky jsou rozděleny do pěti tematických celků (*Hrajte, páni muzikanti, Samá voda, Chytré srnky, Šťastnou cestu a Na rozloučenou*). Rozsah písní je volen takovým způsobem, aby byl co nejvíce vyhovující vyvíjejícímu se dětskému hlasu. Nenalezneme zde příliš nízké ani zbytečně vysoké tóny. Na konci knihy pomáhá k přehlednosti obsah, který je zde velmi důležitý, protože písně nejsou řazeny abecedně.

Co slabika, to muzika nabízí neotřelé přístupy k hudební výchově rovněž díky přiložené *Rukověti k publikaci Pavla Jurkoviče a Václava Fischera*, jejímiž autory jsou Ludmila Battěková a Pavel Jurkovič. Tato příloha, doplněná fotografiemi dětí tanečního oboru ZUŠ Bajkalovská na Praze 10 pod vedením Ludmily Battěkové, nabízí popis hudebně pohybových činností vztahujících se k jednotlivým písním ve zpěvníku.

Aby nebylo možných činností, jež kniha přináší, málo, děti si mohou vybarvit černobílé perokresby ilustrátorky Denisy Proškové.

CHYTRÉ SRNKY

Samá voda

Hudba: P. Jurkovič

Text: V. Fischer

Melod. nástroj *Rázně*

Zpěv

Bubínek

C C A mi G C G

Há - dej, há - dej, ha-da-či. Sa-má vo-da,

C G F D mi E mi G C G C

sa-má vo-da. Ko - mu ro - zum ne-sta-čí, ať se rad-ši pod-dá.

Hádej, hádej, hadači.
Samá voda, samá voda.
Komu rozum nestačí,
ať se radši poddá.

Obr. 5 Ukázka ze zpěvníku dle [6]

1.5.1.4 Srovnání

Mám-li srovnat předcházející čtyři zpěvníky, dostávám se k tomu, že každý z nich je svým způsobem nenahraditelný a výjimečný, a že jednotlivé publikace jsou velmi rozdílné. Rozhodně tedy není možné určit nejvhodnější či nejlepší zpěvník. Domnívám se, že každá z oněch čtyř knih se může stát vítanou pomůckou pro kantory vyučující hudební výchovu.

Zpěvníky *Já, písnička 1* a *Já, písnička 2* mají jistě nesporné zastoupení ve výuce na většině základních škol v České republice a jsou oblíbené i širší veřejností, nenabízejí ale náměty k dalším činnostem zpestřujícím výuku.

Kniha *Lidové písničky a hry s nimi* odkrývá u každé jednotlivé písně možnosti, jak by s ní mohli kantoři během svého působení pracovat, a navíc ve zkratce a jednoduše informuje i o správné výuce zpěvu. Domnívám se, že může být pro mnohé učitele velmi inspirující.

Poslední publikaci ze sekce zpěvníků určených pro 1. stupeň základní školy zřejmě nezvládne ve výuce využít každý učitel hudební výchovy, neboť, jak jsem již zmínila, klade na pedagogy jisté odborné nároky. Kniha je ale nesmírně komplexní a rozhodneme-li se s ní pracovat, odměnou nám budou vskutku originální výsledky.

1.5.2 Zpěvníky soudobých písní určené především pro děti

1.5.2.1 Písničky z pohádek a dětských filmů – 1. díl

Tab. 5 Základní informace o zpěvníku *Písničky z pohádek a dětských filmů – 1. díl*

Název:	Písničky z pohádek a dětských filmů (1. díl)
Autor:	Ondřej Suchý
Rok vydání:	1997
Nakladatelství:	G + W spol. s r. o., Cheb, 1997
Počet stran:	128
Obálka:	Jiří Macek
Vazba:	tuhá

Autor Ondřej Suchý hned v úvodu zpěvníku letmo seznamuje čtenáře s historií filmu a zdůrazňuje, jak jsou melodie z filmů a pořadů určených pro děti v naší zemi velmi oblíbené.

Řazení písní téměř pokaždé podléhá tomu, do jakého oddílu knihy patří. Písně z jednoho filmu jsou tedy řazeny k sobě, přičemž jednotlivé filmy jsou řazeny abecedně. K přehlednosti celé publikace pomáhá abecední seznam filmů a písní, v němž filmy jsou psány tučně a písně kurzívou. U každého filmu nalezneme zajímavé informace vztahující se většinou přímo k jeho obsahu. Kniha je navíc obohacena o fotografie herců

a zpěváků. Notový zápis melodické linky je doprovázen akordickými značkami u všech písní ve zpěvníku.

Závěrem v knize objevíme fotografii autora a krátkou informaci o jeho profesním životě.

Rozvíjej se, poupátko

hudba: Dalibor C. Vačkář text: František Hrubín
zpívala: Bea Littmannová

G
Roz - ví - jej se pou - pát - ko
Lás - ka ja - ko kvě - ti - na

Am7/G
nej - krás - něj - ší z kvě - tů, od rá - na až
že - ne do pou - pě - te, ten, kdo li - di

G D7
do no - ci bu - deš vo - nět svě -
mi - lu - je, to - mu nej - víc kve

1. G 2. G E7 Am7 A7
tu. Fine te. Když ví - tr zpí - vá pí - seň

Am7 E7 H F#7 H H7
svou, rů - že v zah - ra - dách vo - ní mu o - zvě -

E7 C6 F#7dim H7 G Am7
nou. Ta vů - ně dých - ne do tvá - ři,

G Am7 A7 D7
lás - ka v člo - vě - ku jak hvěz - da za - zá - ři.

D.C.al Fine

Obr. 6 Ukázka ze zpěvníku dle [14]

1.5.2.2 Když je pěkné počasí

Tab. 6 Základní informace o zpěvníku *Když je pěkné počasí*

Název:	Když je pěkné počasí
Autoři:	Zdeněk Svěrák, Jaroslav Uhlíř
Rok vydání:	2011
Nakladatelství:	Fragment
Počet stran:	72
Obálka:	Vlasta Baránková
Vazba:	tvrdá

Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř patří v naší republice k tradičním písňovým autorům věnujícím se tvorbě pro děti. Jejich kniha představuje dětským zpěvákům a hudebníkům dvě hudební operky (O Šípkové Růžence, O dvanácti měsíčkách) a deset samostatných písní.

Celý zpěvník je doplněn nádhernými ilustracemi Vlasty Baránkové a je určen dětem od sedmi let. Jak jsem se sama několikrát při vyučování hudební výchovy přesvědčila, Svěrákovy a Uhlířovy písně s líbivými melodiemi a mnohdy vtipným textem se u dětí těší velké oblibě, jinak tomu není ani u operek, které žáci moc rádi zpívají. U písní zpěvníku *Když je pěkné počasí* samozřejmě nechybí notový zápis melodické linky, který je doplněn doprovodnými akordickými značkami.

Na zahrádce

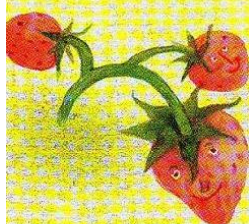
1. B^b 2. B^b 3. B^b 4. B^b
 5. B^b 6. B^b 7. B^b 8. B^b
 9. E^b 10. F 11. E^b 12. F
 13. B^b 14. E^b 15. F 16. B^b 17. E^b 18. F
 19. E^b 20. F 21. B^b 22. 1. B^b 23. 2. G 24. 3., 4. A 25. 5. B^b 26. 6.

Řek - ne - me vám — vel - mi krát - ce, co nám ros - te na za - hrád - ce.
 Vá - lí se to lí - ně v hlí - ně, co to bu - de a - si? Dý - ně!
 Dý - ně, dý - ně, dý - ně, dý - ně, vá - lí se to lí - ně v hlí - ně,
 vá - lí se to v hlí - ně.

2x B^b dur
 2x C dur
 1x D dur
 1x E^b dur
 + Coda

in C
 in D
 in E^b

Coda
 24. E^b 25. G 26. A^b 27. B^b 28. E^b 29. G 30. A^b
 Po čes - ne - ku, po čes - ne - ku u - pí - ři jsou
 na ú - tě - ku, z fle - ku na ú - tě - ku.

Řekneme vám velmi krátce
 co nám roste na zahrádce
 Válí se to líně v hlíně
 Co to bude asi?
Děti: Dýně!

Dýně, dýně, dýně, dýně
 valí se to líně v hlíně
 valí se to v hlíně

Obr. 7 Ukázka ze zpěvníku dle [15]

1.5.2.3 Když tygr jede do Paříže

Tab. 7 Základní informace o zpěvníku Když tygr jede do Paříže

Název:	Když tygr jede do Paříže
Autoři:	Emanuel Frynta, Petr Skoumal, Zdeněk Svěrák, Pavel Šrut, Jan Vodňanský
Rok vydání:	2006
Nakladatelství:	Mladá fronta
Počet stran:	72
Obálka:	Helena Rosová
Vazba:	tvrdá

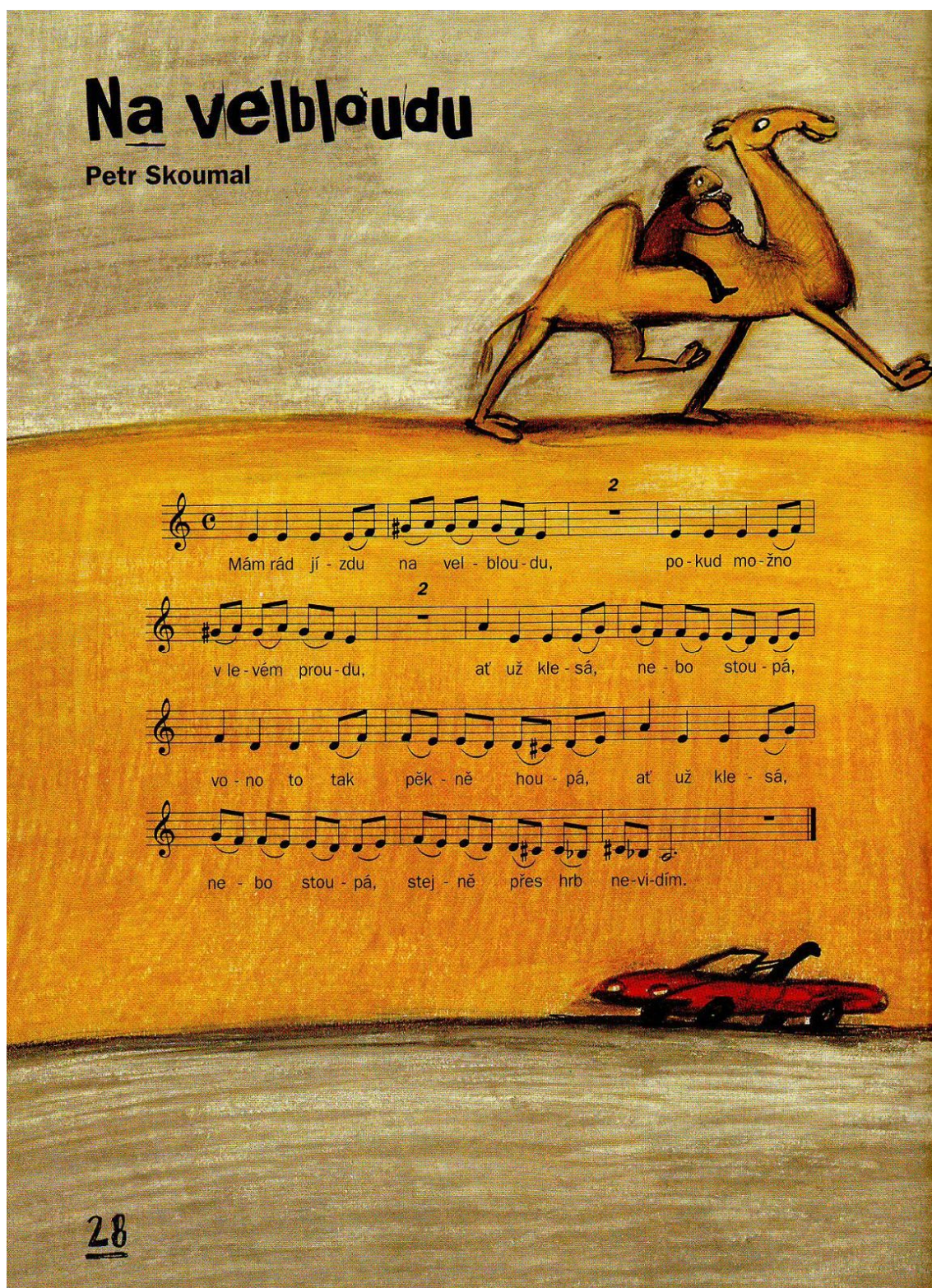
Kniha je určena dětem od čtyř let, ovšem písňe v ní jsou rovněž vhodné i pro první období prvního stupně základní školy. Všechny melodie a dokonce jeden text jsou dílem Petra Skoumala. Ostatní texty napsali výše zmiňovaní autoři.

Písňe jsou v knize rozděleny podle autorů textu a nejsou řazeny abecedně; k orientaci dopomáhá obsah umístěný na začátku knihy. Každá strana zpěvníku je doplněna velmi pěknými ilustracemi Heleny Rosové.

Písňe jsou opatřeny notovým zápisem melodické linky a akordickými značkami pro snazší doprovod.

Na konci zpěvníku je krátká zmínka o profesním životě autora melodií, Petra Skoumala.

Obr. 8 Ukázka ze zpěvníku dle [13]

1.5.2.4 Srovnání

Tyto tři zpěvníky umělých písní jsou, dle mého názoru, kvalitní a velmi poutavě provedené. Písně z knihy *Písničky z pohádek a dětských filmů* mají různé autory a jsou

sestavené díky společnému důvodu vzniku. Další dva zpěvníky jsou již zcela vlastním dílem oblíbených autorů. První zpěvník je oproti dvěma dalším provázen komentáři, které knihu značně ozvláštňují.

Leckdo by u všech tří zpěvníků mohl spatřovat nevýhodu ve volbě tónin, které jsou vzhledem k dětským zpěvákům, jimž jsou obě knihy určeny, voleny příliš nízko. Jak jsem ale již výše zmiňovala, učitel má vždy možnost transponovat.

1.5.3 Zpěvníky lidových písní určené širší veřejnosti

1.5.3.1 Národní zpěvník

Tab. 8 Základní informace o zpěvníku Národní zpěvník

Název:	Národní zpěvník
Autor:	Jaromír Gelnar
Rok vydání:	1991
Nakladatelství:	Editio supraphon Praha
Počet stran:	143
Obálka:	Antonín Jukl
Vazba:	měkká

Jak samotný název zpěvníku a jeho obálka s dětmi ustrojenými v lidových krojích naznačuje, nalezneme v něm lidové písně. Jedná se o písně české (s přesnějším určením původu) a rovněž slovenské. Jaromír Gelnar doplnil výbor písní o zajímavou předmluvu o vývoji lidové zpěvnosti a o záměru zpěvníku, který je určen široké veřejnosti.

Abecedně řazené písně a zápis jejich melodické linky doprovází akordické značky i doprovod. Ke zpěvu se tedy můžeme doprovodit jak na kytaru, tak na akordeon či klavír. Některé písně jsou doplněny značkami, jež jsou vysvětleny v poznámkách na konci knihy. Jedná se například o upřesnění původu písně (určení k „verbuňku“) či o uvedení, jak byla píseň změněna vzhledem k původní verzi obsažené ve sborníku, ze kterého je čerpána. Na konci rovněž nalezneme přehled písní dle jejich původu – máme-li například zájem seznámit z nějakého důvodu žáky pouze s písněmi slováckými, stačí si v přehledu najít příslušná čísla písní, což se jeví jako velmi praktické, protože nemusíme složitě vyhledávat v celém zpěvníku.

Dle mého názoru mohou kantoři publikaci využít nejen na prvním či druhém stupni základní školy. Tomu odpovídá již zmiňovaná informace, že zpěvník není určen pouze zpěvákům ze školních lavic.

101

len za jed-nym, len za jed-nym sr-dieč - ko ma bo - li.

Dmi G Dmi⁷ G Dmi A⁷ Dmi

2. Za Janíčkem, za Paličkem
krok by něspravila,
za Duričkem, za Mišičkem
Dunaj preskočila.

Dunaj, Dunaj, Dunaj, Dunaj,
aj, to širo pole,
len za jedním, len za jedním,
počesenie moje.

SS 412; další text MZLP 1, str. 8

133. TOVAČOV, TOVAČOV

Mírně ♩ Moravská z Hané

To - va - čov, To - va - čov, to - va - čov - ský zá - mek, ne - bel - bech

A E E⁷

vo - já - kem, de - be né ga - lá - nek hu - já, hu - ja - ja,

E E⁷ A

hu - já, hu - ja - ja hu - já, hu - ja - ja, ja, ja - ja.

Hmi E E⁷ A E⁷ A

2. Tovačov, Tovačov,
tovačovský hatě,
nemožo, má milá,
zapomenót na tě;
hujá...

3. Jednó zapomeno,
po drohy spomeno,
po třeti, má milá,
slze mě polejó;
hujá...

Geyer-Poldásek, str. 40

H 4099

Obr. 9 Ukázka ze zpěvníku dle [1]

1.5.3.2 *Národ v písni*

Tab. 9 Základní informace o zpěvníku Národ v písni

Název:	Národ v písni
Autor:	Jan Seidel
Rok vydání:	1941
Nakladatelství:	L. Mazáč
Počet stran:	419
Obálka:	Jaroslav Benda
Vazba:	tvrdá

Při výběru zpěvníků k rozboru jsem se dlouho rozmýšlela, zda do něj zařadit dílo staré více než šedesát let, zda může být vůbec přínosné se zabývat tak starým sborníkem, když máme dnes k dispozici nepřeborné množství novějších publikací zaměřených na lidové písně. Nakonec jsem rozhodla *Národ v písni* zařadit už jen pro jeho nesmírnou obsáhlost a široký záběr od Svatováclavského chorálu až po lidové písně s žertovným a satirickým nádechem. Je-li zpěvník zaměřen na lidové písně, potom se domnívám, že můžeme hovořit o jeho určité nadčasovosti, neboť pojetí lidové písně se během několika desetiletí příliš nezměnilo.

Jak lze již z názvu vyčíst, ve zpěvníku najdeme české a slovenské písně, které tentokrát nejsou řazeny abecedně, ale dle jejich typů. Autor sem zařadil kupříkladu ukolébavky, tance, dětské, vojenské či pijácké nebo výroční písně, písně o staří, mládí, kráse, šťastné i nešťastné lásce apod. Na konci knihy samozřejmě najdeme abecední seznam písní, jehož absence by učinila tak rozsáhlé dílo značně nepřehledné.

Zápis melodické linky je u každé písně doplněn akordickými značkami a harmonizací. U českých písní nechybí ani informace, z jaké oblasti pocházejí.

Domnívám se, že i přes své stáří může být zpěvník současnému učiteli hudební výchovy velkým přínosem. Nalezne zde totiž písně mnohdy širokou veřejností zapomenuté a snadno jimi obohatí výuku. Pro děti může být zajímavý už samotný fakt, že nahlízejí do staré knihy, v níž se za pomoci učitele dají objevit zapomenuté „poklady“.

Knihu v úvodu doplňuje předmluva o lidové písni od hudebního skladatele Vítězslava Nováka a studie zaměřená na skladebné hodnoty lidových písní psaná rovněž

hudebním skladatelem, a sice Aloisem Hábou. Na konci publikace jsou přehledně vypsané durové, mollové i církevní stupnice a hmaty pro kytaru.

184 **Tancuj, tancuj, vykrúcaj** *M 182*

Živé

1. Tan - cuj, tan - cuj, vy - krú - caj, vy - krú - caj, len mi

pec - ku ne - zrú - caj, ne - zrú - caj! Le - pšie pec - ka

na zi - mu, na zi - mu, ne - má kaž - dý pe - ři - nu,

pe - ři - nu. Tra - la - la - la - la, tra - la - la - la - la,

tra - la - la - la, tra - la - la tra - la - la.

2. Stojí voják (:navartě:) v roztrhaném (:kabátě,)
od večera (:do rána :) rosa naňho (:padala. :)

3. Dala som já (: cigánce :) roztrhané (:rukávce, :)
ciganečko (: malúčká, :) přičaruj mi (: synečka. :)

4. Pobil cigán (: cigánku :) po zeleném (: župánku, :)
ciganečka (: cigána :) po zádečkách (: vidlama. :)

Obr. 10 Ukázka ze zpěvníku dle [12]

1.5.3.3 Srovnání

Je poněkud nezvyklé srovnávat knihy, jejichž roky vydání jsou od sebe vzdáleny přesně padesát let. Jedná-li se ale o zpěvníky lidových písní, zdá se, že na roce vydání příliš nezáleží. Některé písně, které jsou obsaženy ve značně novějším *Národním zpěvníku* bez problému nalezneme i v obšírnějším a starším *Národu v písni*, o jehož nadčasovosti tedy nemůže být pochyb. *Národní zpěvník* je pro svou menší velikost vhodnějším k práci s dětmi, ovšem obsáhlý *Národ v písni* můžeme využít, chceme-li žáky seznámit s některou z méně známých či zapomenutých lidových písní.

1.5.4 Zpěvníky lidových písní s regionální tematikou

Ve své diplomové práci zmíním i méně známé publikace, které se vztahují k nejvyšším horám naší republiky a k severním Čechám. Jelikož vyučuji na základní škole v Železném Brodě, který se nachází v Libereckém kraji a rovněž poměrně blízko Krkonoš, rozhodla jsem se tuto skutečnost neopomenout a věnovat se také zpěvníkům s obsahem zaměřeným právě na tuto oblast.

1.5.4.1 Krkonošské koledy

Tab. 10 Základní informace o zpěvníku *Krkonošské koledy*

Název:	Krkonošské koledy
Autor:	Josef Horák
Rok vydání:	1939
Nakladatel:	Josef Krbal
Počet stran:	126
Obálka:	Neuvedeno. Kniha má více ilustrátorů.
Vazba:	měkká

„Když slyším o vánocích naše děti monotónně odříkávat »Koleda, koleda, Štěpáne« – je mi vždycky smutno – protože je to ubohý, odumírající zbytek z velkého pokladu krkonošských koled, jež vyrůstaly z jedinečné poesie předvánoční doby a naplňovaly vůni svých květů srdce i duše všech krkonošských horáků.“

(Horák 1939, s. 5)

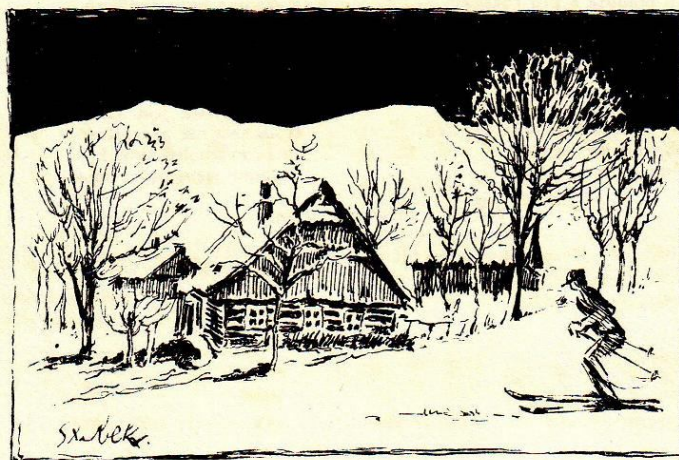
Při mé práci se mi do rukou dostala velice vzácná kniha, vydaná v prvním roce druhé světové války, s překrásnými ilustracemi Jaroslava Skrbka, Františka Janoty, Vladimíra Hrabý a Františka Šaldy. Cena originálu se dnes pohybuje kolem tisíce korun a není snadné jej v antikvariátech sehnat. Od první chvíle se čtenáře zmocní pocit, že se dostává k něčemu vzácnému a starodávnému.

Autorova úvodní slova jsou jakousi oslavou starých krkonošských koled, které měl jako dlouholetý učitel v okolí Vysokého nad Jizerou a Jilemnice možnost pečlivě sesbírat a zdokumentovat.

Notový zápis jednotlivých písní se skládá pouze z melodické linky a místo názvu písní je vždy uvedeno, odkud koleda pochází. Není tedy výjimkou několik koled se stejným názvem (např. Ze Sklenařic), až v obsahu se dovídáme, jak se vlastně písně jmenují, což se může jevit jako matoucí. Koledy se však jmenují podle úvodních slov, z tohoto důvodu se lze v knize orientovat i bez neustálého nahlížení do obsahu.

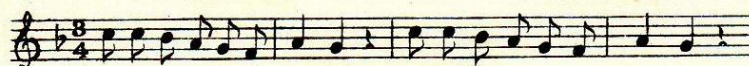
V závěru zpěvníku je pasáž *Z přednášky J. Horáka v rozhlase dne 26. prosince 1938*, která se zabývá rozbořem vybraných koled a nechybí ani poděkování těm, kteří autorovi při jeho sbírání koledy zpívali.

Vysoké n. Jiz.

Z VYSOKÉHO N. JIZ.

1. Poslechněte malou chví - li, ho-spo-dá - ři s hospo — dy - ní,

co se sta - lo na ho - rách, ko - lá - če maj' v ko-mo-rách.

2. Selka jde z komory s pláčem,
sedlák ji praštil koláčem:
»Selka, cos to upekla,
táhni mně s tím do pekla!«

4. Poslala mě moje žena
a to pro mák do Bydžova,
pro kvasnice do Prahy,
neb tady byly drahý.

3. Sedlák namlel bílé mouky
to pro samé koladníky,
dva koláče nebo tři,
to koladníkům patří.

5. Pro běl jsem byl v Miletíně,
a pro tvaroh na Zebíně,
v Chomuticích u Fialy,
tam jsem byl pro křížaly.

Obr. 11 Ukázka ze zpěvníku dle [2]

1.5.4.2 Podkrkonošské písně

Tab. 11 Základní informace o zpěvníku Podkrkonošské písně

Název:	Podkrkonošské písně
Autor:	Josef Emanuel Jankovec
Rok vydání:	1946
Nakladatelství:	Antonín Plechatý
Počet stran:	102
Obálka:	Cyril Bouda
Vazba:	tvrdá

Jak je patrné již z předmluvy Josefa Emanuela Jankovce, jedná se o zpěvník s padesáti méně známými písněmi z Podkrkonoší, které jsou v knize řazeny abecedně. Každá píseň má své číslo, přičemž na konci zpěvníku nalézáme obsah, jenž odkazuje vždy na čísla příslušných nápěvů, nikoliv na čísla stránek, která v díle vůbec nefigurují, což je poměrně nezvyklé.

Ve svých úvahách zařazených na začátku knihy se autor zmiňuje o důležitosti sběratelství lidových nápěvů a nezpochybňuje také důležitost zaznamenávání poutových a špalíčkových písní.

Nápěvy jsou zapsány dvojhlasnou melodickou linkou, která je doplněna o akordické značky. U písní je rovněž poznamenáno, ze kterého koutu Podkrkonoší pocházejí. Jedná-li se o písně vyskytující se ve více či ve všech našich krajích, je zmíněno, kdo přesně je v dané podobě zpíval a odkud z Podkrkonoší pocházel či kde autor píseň vypočetl.

Z díla je patrné, že Jankovec hledal inspiraci zejména v okolí Nové Paky, Jičína a Jilemnice. Nalezneme zde však také písně pocházející například ze Semilska či Hořicka.

6. Rozhněvaný milý

1. Daleké široké novopacké pole,
po něm se prochází potěšení moje.
2. Potěšení moje pláče a naříká,
své bílé ručičky za hlavu zakládá.
3. Proč pláčeš, naříkáš pro jedno slovíčko,
že já jsem ti nedal dobrou noc, Aníčko?
4. Dobrou noc vám dávám, novopackým pannám,
jenom ty jedný ne, na kterou se hněvám.

Lidová z Novopacka. Slova ze starého rukopisného zpěvníku z Nové Paky. Vlastní zápis.
 Nápěv zazpíval Josef Ježek, soustružník z Nové Paky, roz. 1884. Skoro každý český kraj
 má její slovnou variantu, ale různé nápěvy.

Obr. 12 Ukázka ze zpěvníku dle [3]

1.5.4.3 Severní Čechy v lidové písni

Tab. 12 Základní informace o zpěvníku Severní Čechy v lidové písni

Název:	Severní Čechy v lidové písni
Autoři:	Jan Oliva, Josef Pazderka, Felix Koblenc
Rok vydání:	1980
Nakladatelství:	Severočeské nakladatelství
Počet stran:	208
Obálka:	Miroslav Houra
Vazba:	tvrdá

Přehledný zpěvník obsahuje písně ze severních Čech, které jsou rozděleny do úseků *Podkrušnohoří*, *Podřipsko – zahrada Čech* a *Podještědí – Pojizeří*. V každém úseku nalezneme abecedně řazené lidové písně sepsané sběrateli Pavlem Krejčím z Liberce, Václavem Havlem z Českého Dubu, Felixem Koblencem z Ústí nad Labem a Františkem Vrbou z Vetlé.

Úvod sepsaný Janem Olivou a Josefem Pazderkou prozrazuje pár základních informací o vzniku knihy a o jednotlivých oblastech, z nichž písně pocházejí. Na konci knihy můžeme nalézt abecední seznam jmen pamětníků, k nimž je přiřazena i obec, ze které pocházeli, rok zápisu a jméno sběratele, který písně sepsal. Autoři neopomněli do knihy zařadit přehlednost usnadňující obsah, ve kterém jsou písně rozděleny do jednotlivých zeměpisných oblastí.

Písně jsou zapsány melodickou linkou, bez doprovodu či akordických značek. U většiny písní nalezneme údaj o jménu a bydlišti pamětníka, který ji zpíval a také o tom, kdo píseň zapsal.

BUDE VOJNA, BUDE

Smutně

Bu - de voj - na — bu - de, kdo
tam na ni — pů - jde?
Kte - rá má mi - lé - ho v srd - ci u - při - mné - ho,
ta na - ří - kat — bu - de.

2. A já mám milého / v srdci upřímného. / Kdyby mně císař pán / koníčka daroval, / sedla bych na něho.

3. Co bys tam, má milá, / co bys tam dělala? / Prala bych košile, / abys chodil bíle, / to bych tam dělala.

4. Kde bys je, má milá, / kde bys je máchala? / V Dunaji je kámen, / tam bych stála na něm, / tam bych je máchala.

5. Kde bys je, má milá, / kde bys je sušila? / V těch vašich kasárnách / na těch dlohejch šňůrách, / tam bych je sušila.

6. Kde bys je, má milá, / kde bys je piglovala? / Na tom tvým stolečku, / můj zlatej Pepíčku, / tam bych je piglovala.

Zpíval:
Karel Netušil
Frýdštejn
Zapsal:
Pavel Krejčí (1957)

98

Obr. 13 Ukázka ze zpěvníku dle [9]

1.5.4.4 *Krakonošův rok*

Tab. 13 Základní informace o knize Krakonošův rok

Název:	Krakonošův rok
Autorky:	Amalie Kutinová, Marie Kubátová
Rok vydání:	1958
Nakladatelství:	Nakladatelství Krajského domu osvěty
Počet stran:	200
Obálka:	Břetislav Jüngling
Vazba:	tvrdá

Není náhodou, že jsem publikaci *Krakonošův rok* zařadila na konec rozebíraných regionálních zpěvníků. Nejedná se totiž tak úplně o zpěvník, protože v něm nalezneme jen málo písní, ale dle mého názoru stojí za zmínku pro jeho komplexnost a blízkost dětem bydlícím nedaleko našich nejvyšších hor.

Kniha s podtitulem *Rok na krkonošských horách v lidové písni a poudačce, pořekadle a písni* je zajímavým průřezem života ve svazích Krkonoš. Rámcová kompozice rozděluje písně a povídky do jednotlivých kapitol nazvaných prostě – podle měsíců v roce. Autorky při sbírání materiálů ke knize vyrazily do terénu a nebály se oslovit starousedlíky, kteří mnohdy již obývali domovy důchodců. Kniha neřeší, zda jsou písně, říkadla a povídky lidové či umělé; zobrazuje pouze jakýsi odkaz, který zde zanechali krkonošští vypravěči, aniž by se blíže zabývala vznikem a původem předávaného.

Písně jsou zapsány jednoduše, pouze s melodickou linkou a textem, bez doprovodu či akordických značek, a jsou vždy zařazeny na začátek povídání o každém měsíci. Vedle těchto úvodních písní nalézáme u jednotlivých měsíců pohádky a vyprávění o běžných činnostech, zvycích a slavení svátků v daném období a také texty nejrozumnějších písní, které autorky v Krkonoších posbíraly. Bohužel jsou tyto písně bez notového zápisu, nicméně daly by se jistě využít k vymýšlení vlastní melodie, což by mohlo být pro zpravidla spontánní žáky prvního stupně velmi atraktivní.

Na konci knihy se František Cuřín krátce zamýšlí *Nad Krakonošovým rokem*, osvětluje čtenáři nejdůležitější prvky z historie a zrodu kultury (například lidová divadelní scéna na Vysocku, která zde má tradici dodnes) houževnatého krkonošského lidu a plynule přechází k tomu, jak krkonošské prostředí a jeho kulturní dědictví

inspirovalo umělce, kronikáře a spisovatele, kterými byli například Karel Hynek Mácha či František Ladislav Čelakovský a v neposlední řadě také autorky Krakonošova roku.

Obr. 14 Ukázka ze zpěvníku dle [7]

1.5.4.5 Srovnání

Zmíněné regionální zpěvníky jsou bezpochyby velmi zajímavé. Kromě *Severních Čech v lidové písni* jsou všechny tematicky spjaty s Krkonošemi či Podkrkonoším. U všech je důležitá spíše propojenost s regionem než způsob zápisu písní, nicméně pravdou zůstává, že jediným zpěvníkem obsahujícím alespoň akordické značky jsou *Podkrkonošské písně*. Už proto se mi tento zpěvník jeví jako ve výuce nejsnáze využitelný.

Velmi drahocennou a vzácnou knihou jsou *Krkonošské koledy* vydané již roku 1939, které se sice vztahují pouze k jednomu specifickému období v roce, ale o to příhodnější je s nimi děti seznámit.

Zvláštní knihou je rámcově komponovaný *Krkonošův rok*, který kromě písní nabízí i různé básně a poznání krkonošských zvyků. Publikaci je možno tedy využít i v jiných předmětech, např. v českém jazyce, prvouce či vlastivědě.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Tento oddíl mé práce navazuje na praktické rozborů z teoretické části.

2.1 Úvodní slova k praktické části

Praktická část mé diplomové práce pojednává o společné i individuální tvorbě zpěvníků s dětskými kolektivy a také o práci se zpěvníky v hodinách hudební výchovy. Jedná se tedy o kvalitativní výzkum, na jehož konci bych měla být schopna posoudit, jaký vliv má aktivní práce se zpěvníky na rozvoj zpěvnosti dětského kolektivu. V další části práce poté předložím soupis písní z vlastního zpěvníku na rozvoj zpěvnosti dětského kolektivu. Před výzkumem jsem si stanovila hypotézu, že obě tyto činnosti budou mít na rozvoj zpěvnosti dětského kolektivu pozitivní vliv.

Jelikož jsem ve školním roce 2011/2012 byla třídní učitelkou v páté třídě na prvním stupni základní školy a v dalším školním roce ve třídě první, rozhodla jsem se vést děti k vytvoření vlastního zpěvníku v obou těchto třídách, v každé přirozeně poněkud odlišným způsobem vzhledem k věku dětí.

V páté třídě měly děti možnost vytvořit svůj vlastní zpěvník s tím, že pokud se na to někteří jedinci necítili či pouze nechtěli tvořit sami, bylo jim umožněno pracovat v menších skupinách. V první třídě jsem tvořila zpěvník já za pomoci žáků.

V páté třídě jsem se zaměřila na práci s jednotlivými publikacemi zpěvníků, z nichž některé rozebírám i v teoretické části své diplomové práce.

V obou třídách jsem děti seznamovala s různými druhy zpěvníků, pravdou ovšem je, že zájem o práci s nimi byl samozřejmě daleko vyšší ve třídě páté. Žáci první třídy nejevili takový zájem o jednotlivé publikace, ale s nadšením přijímali různé písně ze zpěvníků vybrané.

2.2 Charakteristika základní školy, ve které probíhala výuka související s praktickou částí diplomové práce

Škola s názvem Základní škola, Železný Brod, Školní 700 postavena roku 1961 je starší ze dvou základních škol nacházejících se v Železném Brodě. Každý školní rok sem dochází přibližně 300 žáků (počet se vždy během roku samozřejmě upravuje), o jejichž vzdělávání se v současné chvíli (školní rok 2013/2014) stará čtyřiaadvacet pedagogických pracovníků, včetně ředitele Mgr. Aleše Hnídka a zástupkyně ředitele Mgr. Hany Fišerové.

Ze školního vzdělávacího programu, Duhová škola – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání, je patrné, že ve škole je posílena výuka cizích jazyků a informatiky, která je zde zavedena jako samostatný předmět.

Škola se nachází na okraji města, což se mi jeví jako výhodné z hlediska snadné realizace vycházek do přírody.

Materiální vybavení školy lze považovat za poměrně dobré. V letech 2001-2002 byla provedena kompletní rekonstrukce interiéru i exteriéru budovy. Nachází se zde dostatek počítačů i interaktivních tabulí, dvě vybavené tělocvičny a odborné učebny. Učebna hudební výchovy však chybí, a tak její výuka probíhá nejčastěji v kmenových třídách.

Jelikož je má diplomová práce zaměřena na zpěvníky, dovoluji si zmínit se o vybavení souvisejícím s hudební výchovou. Učitelé mají k dispozici kytaru, klavír, digitální píana a keyboardy. Pro žáky je zde několik Orffových nástrojů, jejichž počet bohužel nedostačuje ve chvíli, kdy by chtěl učitel do práce s nimi zapojit každé dítě ve třídě. Naopak počet zobcových fléten je pro práci s celou třídou dostačující. Co se týče zpěvníků, učitelé využívají několik sad publikací Já, písnička 1 (Jánský 2004) a Já, písnička 2 (Jánský 1993). Ostatní zpěvníky se nacházejí většinou ve školní knihovně či příručních knihovnách kantorů a to zpravidla v jednom výtisku.

Ačkoliv je škola od počátku svého vzniku zaměřena z výchov spíše na tu tělesnou, během školního roku není nouze o školní i mimoškolní aktivity související s hudební výchovou. Každoročně je pořádáno Vánoční koledování ve vestibulu školy a každý druhý školní rok je realizována Školní akademie v městském divadle. Na obou těchto akcích, které se těší velké oblibě, jsou často prezentovány výsledky hudební činnosti jednotlivých tříd.

2.3 Zpěvníky v páté třídě prvního stupně základní školy

2.3.1 Charakteristika třídy

Kolektiv tvořilo třiatdvacet žáků, z toho deset chlapců a třináct děvčat. Školní rok 2011/2012 byl obdobím, kdy jsem se s těmito dětmi setkala poprvé. Přebrala jsem tedy třídnictví po své kolegyni a jak tomu bývá, na počátku naší spolupráce jsme naráželi na problémy, které vyplývaly z rozdílnosti požadavků mých a předchozích požadavků mé

kolegyně. Společně s dětmi jsme ale našli jakýsi kompromis a podařilo se nám spolu poměrně rychle vytvořit vhodné pracovní prostředí. Spolupráce s rodiči v této třídě se mi jevila jako standardní.

Byla jsem si vědoma, že pakliže mají žáci po celé čtyři roky jednu paní učitelku, je pro ně obtížné si pátý rok zvykat na jinou, navíc s vědomím, že další školní rok je čekají změny související s přechodem na druhý stupeň, a tak jsem se k celé situaci snažila přistupovat a nenásilně děti seznamovat s mým stylem výuky. Poměrně záhy jsme našli „společnou řeč“.

Chci-li se zmínit o vztazích, které panovaly ve třídě, musím podotknout, že zpočátku nebyly úplně bez problémů. Mezi dětmi občas docházelo ke konfliktům, které se neobešly bez drobných šarvátek. Vše jsem se snažila řešit co nejefektivněji a vedla žáky k tomu, aby mezi sebou komunikovali v klidu a vážili si jeden druhého.

Přístup k práci zmíněných žáků hodnotím pozitivně, děti byly vesměs aktivní a s nadšením přijímaly skupinovou práci.

2.3.2 Popis práce se zpěvníky

Žáci v páté třídě se nacházejí již na konci prvního stupně základní školy. Jelikož zkoumaní žáci byli mou třetí pátou třídou v pořadí, domnívám se, že jsem schopna posoudit, že si děti tuto pozici „nejstarší z prvního stupně“ většinou uvědomují a jsou při vhodné motivaci schopné a ochotné pouštět se i do náročnějších činností, mají rády výzvy. V hodinách školního roku 2011/2012 jsem tedy začala dětem nenásilně představovat nejrůznější zpěvníky a ptala jsem se na jejich názory. Největší oblibě se přirozeně těšily zpěvníky, v nichž se vyskytovaly umělé písně, které byly pro žáky známé z médií. Děti ale jevíly zájem i o zpěvníky s lidovými písněmi. Bylo pro ně ovšem značně obtížné se v nich orientovat, protože většinu písní podle názvu neznaly. Z tohoto důvodu jsem se vždy snažila jim ze zpěvníku představit písně, o kterých jsem se domnívala, že by je mohly zaujmout, ale nezapomínala jsem také na podporu jejich „badatelské činnosti“ a měly-li děti zájem poznat píseň, která je zaujala svým názvem, snažila jsem jim v co největší míře vyhovět a píseň jim představit, popřípadě ji s nimi nacvičit.

Při představování zpěvníků jsem nejčastěji používala publikace zmíněné v teoretické části této práce. Nebránila jsem se ale ani tomu, aby děti do školy přinášely zpěvníky z domova, což se dělo sice sporadicky, ale o to více jsem takovou snahu

oceňovala. Je nutno si uvědomit, že zdaleka ne všechny rodiny vlastní zpěvníky, ze kterých doma hrají a zpívají. Děti, které samy nehrají na žádný hudební nástroj a které ani v nejbližší rodině neměly nějakého hudebníka, sice většinou tvrdily, že si doma s rodiči a prarodiči zpívají, ovšem většinou bez zpěvníku, pouze z paměti.

Musela jsem volit takový styl práce, aby žáky nahlížení do zpěvníků neomrzelo. Snažila jsem se tedy věnovat zpěvníkům v jedné vyučovací hodině jen tolik času, aby se ze zpočátku zajímavé činnosti nestala činnost nudná. Velký zájem žáků vzbudily zpěvníky regionální, tedy související s místy, která děti znaly.

Práci se zpěvníky jsem zahrnula i do hodin českého jazyka, ve kterém texty písní posloužily jako zajímavé zpestření v literatuře i v mluvnici.

2.3.2.1 Vybrané přípravy na hodiny související s prací se zpěvníky

2.3.2.1.1 Práce s texty písní I – český jazyk

Třída

V. B

Předmět

Český jazyk (jedna vyučovací hodina – 45 minut).

.

Výchovně vzdělávací cíle

Důležitost znalosti pravopisu, rozvíjení kreativity.

.

Očekávané výstupy

Upevňování pravidel pravopisu, zdůvodňování pravopisných jevů, práce s textem.

Klíčové kompetence

Kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence občanské.

Průřezová témata

Mediální výchova.

Učivo

Pravopisná cvičení na písňových textech, práce s textem.

Pomůcky

Pracovní listy, psací potřeby, rádio.

Motivace

Žákům pustím ukázkou písně z rádia a zeptám se jich, o čem byla. Předpokládám, že někteří budou schopni reagovat, někteří nikoliv. Upozorním je na to, jak je důležité vnímat nejen písně, ale především informace, které k nám z médií míří.

Oznámím žákům, že v dnešní hodině budeme pracovat s texty písní, z nichž některé znají z hudební výchovy, některé se možná teprve naučí.

Tabule

Na tabuli jsou slova písně, kterou se v budoucnu s dětmi naučíme, namísto názvu je pouze bílá čára. V písni chybí některá písmena – vybrané pravopisné jevy, níže znázorněno tučně.

*„Bývali, Čechové, statní jonáci,
bývali rekové, muži co květ.
Bývali, bývali, válčili, zpívali,
tak je znal svět, tak je znal svět.*

*Čechové, Čechové, jak se měníte!
Bud'te zas rekové, jak vás znal svět!
Rekové v smýšlení, v lásce a dychtění,
pro vlasti květ, pro vlasti květ. “*
(Jánský 1993, s. 45)

Postup ve vyučovací hodině

Úvodní část

Jedná se o společnou práci – doplňování pravopisných jevů do textu písně napsané na tabuli. Žáci se střídají a zdůvodňují a dopisují správná písmena, ostatní jsou nabádáni k pečlivému sledování a kontrole.

Po doplnění společně vymýšlíme nadpis písně. Žáci předkládají různé návrhy, vyjadřují se k návrhům ostatních, vysvětlují, z jakého důvodu by zvolili jimi vybraný nadpis, diskutují. Upozorním žáky, že pakliže někdo název písně *Bývali Čechové* (Jánský 1993, s. 45) zná, nechá si jej prozatím pro sebe a může vymyslet název jiný.

Zde vzniká možnost zmínit se o autorovi písně Františku Škroupovi, skladateli hudby hymny České republiky, jehož jméno děti znají z vlastivědy i hudební výchovy.

Samozřejmě je možno dětem po správném doplnění a odůvodnění pustit zvukovou nahrávku písně.

Hlavní část hodiny

V hlavní části hodiny pracují žáci se dvěma pracovními listy s texty písní. První list je zaměřen na doplňování pravopisných jevů, druhý na práci s textem z literárního hlediska.

První list s pravopisnými jevy bude kontrolován společně, druhý zkontrolujeme společně pouze okrajově, neboť bude třeba si jej od každého vybrat a pročíst jednotlivě, protože předpokládám, že vypracování úkolů se bude ve většině případů různit.

Závěr

Děti mají z hudební výchovy založené své vlastní zpěvníky, do nichž jim dovolím dnešní práci po mé kontrole vložit.

Závěrem také společně zhodnotíme práci a za odměnu si zazpíváme dětmi vybranou píseň.

Reflexe

Dle reakcí, poměrné aktivitě a zaujatosti žáků soudím, že je hodina bavila, text úvodního úkolu některé děti ale příliš nezaujal, což se dalo předpokládat vzhledem k jeho zdánlivé neatraktivnosti. Zvolila bych jej ovšem znovu kvůli mezipředmětovým vztahům. Je třeba počítat s tím, že děti ve škole všechno bavit nemůže, i přesto by se s některými základními informacemi měly seznámit.

V hlavní části hodiny bylo patrné, že žáky mnohem více zaujme doplňování pravopisných jevů do textu písně než do pravopisných cvičení, která mnohdy obsahují slovní spojení či věty bez souvislostí. Taková cvičení ovšem obsahují více pravopisných jevů, proto je jejich zařazování do hodin českého jazyka nezbytné. Cvičení založené na doplňování do textu písně je pro žáky zajímavější, ovšem nezaručuje dostatečné procvičení všech pravopisných jevů, které by žáci páté třídy měli ovládat, proto jej do hodin nezařazuji příliš často.

Pracovní listy z hlavní části hodiny

Práce s textem písně I

Jméno: _____

Doplň i/i/y/ý.

M_lenc_ v texaskách

Chod_l_ spolu z velké lásk_ a sedmnáct j_m b_lo let
a do té lásk_ bez nadsázk_ se vešel cel_ š_r_ svět.
Ten svět v n_ch ale v_děl pásk_ a jak b_ mohl nev_dět.
Vžd_t' horoval_ pro texasky a sedmnáct j_m b_lo let.

A v jedné zvláště slabé chv_l_, za noc_ s_ln_ch úkladů,
t_ dva se spolu ožen_l_, bez požehnán_ úřadů.
Ať vám to je č_nen_m_lé, měla ho ráda, měl j_ rád.
Odpusťte d_vce prov_n_lé, jestl_ vám o to bude stát.

Ať vám to je č_nen_m_lé, měla ho ráda, měl j_ rád.
A b_lo b_ moc pošet_lé, pro ž_vot hledat j_zdn_ rád.

Tak jeden mlad_k s jednou slečnou, se spolu sešl_ na trat_.
Kéž dojedou až na konečnou, kéž na trat_ se neztrat_,
kéž na trat_ se neztrat_.
(Jánský 1993, s. 94)

Práce s textem písně II

Jméno: _____

Pozorně si přečti text písně a následně vypracuj úkoly pod textem.

1. „Neplač, holka, pro mě,
že já jsem na vojně:
až já přijdu domů z vojny,
neplač, holka, budem svoji.

2. Spadla mi šavlička
s vranýho koníčka:
pojd' mně ji, má milá, podat,
a já budu maširovat.“

3. Šavličku podala,
do pláče se dala:
„Kýž jsem tebe, můj holečku,
nikdy byla nepoznala“.
(Seidel 1941, s. 338)

1. Pokus se vymyslet název písně a doplň jej nad text.

2. Vypiš všechny rýmy obsažené v prvních dvou slokách.

---

3. V textu písně vyznač modře přímou řeč vojáka a zeleně přímou řeč jeho milé.

4. Proč by podle tvého názoru dívka z písně vojáka raději nikdy nepoznala?

BONUS Zkus vymyslet čtvrtou sloku písně. Pakliže se ti nepodaří rýmovat, zkus alespoň napsat, o čem by sloka měla být.

Ukázky vypracovaných pracovních listů

Práce s textem písně I

Jméno: Štěpán

Doplň i/í/y/ý.

Milenci v texaskách

Chodí*i* spolu z velké lásky*y* a sedmnáct j*i*m bylo let
a do té lásky*y* bez nadsázky*y* se vešel celý š*i*rý svět.
Ten svět v n*i*ch ale viděl pásky*y* a jak by mohl nev*i*dět.
Vždyť horoval*i* pro texasky a sedmnáct j*i*m bylo let.

A v jedné zvláště slabé chvíl*i*, za noc*i* s i*i*lných úkladů,
t*i* dva se spolu ožen*i*li, bez požehnán*i* úradů.
Ať vám to je č*i* nen*i* milé, měla ho ráda, měl j*i* rád.
Odpusťte d*i*vce prov*i*nilé, jestl*i* vám o to bude stát.

Ať vám to je č*i* nen*i* milé, měla ho ráda, měl j*i* rád.
A bylo by moc pošet*i*lé, pro ž*i*vot hledat j*i*zdn*i* rád.

Tak jeden mlad*i*k s jednou slečnou, se spolu sešl*i* na trat*i*.
Kéž dojedou až na konečnou, kéž na trat*i* se neztrat*i*,
kéž na trat*i* se neztrat*i*.

(Jánský, s. 94)

Obr. 15 Ukázka vypracovaného pracovního listu

Práce s textem písně II

Jméno: Kateřina

Pozorně si přečti text písně a následně vypracuj úkoly pod textem.

Voják

1. „Neplač, holka, pro mě,
že já jsem na vojně:
až já přijdu domů z vojny,
neplač, holka, budem svoji.

2. Spadla mi šavlička
s vranýho koníčka:
pojd' mně ji, má milá, podat,
a já budu maširovat.“

3. Šavličku podala,
do pláče se dala:
„Kýž jsem tebe, můj holečku,
nikdy byla nepoznala“.
(Seidel, s. 338)

1. Pokus se vymyslet název písně a doplň jej nad text.

2. Vypiš všechny rýmy obsažené v prvních dvou slokách.

pro mě - vojně, šavlička - koníčka, podat - maširovat

3. V textu písně vyznač modře přímou řeč vojáka a zeleně přímou řeč jeho milé.

4. Proč by podle tvého názoru dívka z písně vojáka raději nikdy nepoznala?

Myslím si, že se dívka bojí, aby vojáka nepoznala.

BONUS Zkus vymyslet čtvrtou sloku písně. Pakliže se ti nepodaří rýmovat, zkus alespoň napsat, o čem by sloka měla být.

Čtvrtá sloka by mohla být o tom jak se voják vrátil
z vojny domů.

Obr. 16 Ukázka vypracovaného pracovního listu

2.3.2.1.2 Práce s texty písní II – český jazyk

Třída

V. B

Předmět

Český jazyk (jedna vyučovací hodina – 45 minut).

Výchovně vzdělávací cíle

Znalost českého jazyka, rozvíjení kreativity.

.

Očekávané výstupy

Upevňování znalostí o slovních druzích, prezentace vlastní činnosti.

Klíčové kompetence

Kompetence k učení, kompetence komunikativní.

Průřezová témata

Výchova demokratického občana.

Učivo

Slovní druhy, prezentace vlastní činnosti.

Pomůcky

Pracovní listy, plakát se slovními druhy, balicí papír, lepidlo, nůžky, zvýrazňovače či jiné výtvarné potřeby.

Motivace

Upozorním žáky, že ke správnému užívání českého jazyka je nutná znalost pravidel pravopisu. Tato znalost se často odvíjí právě od toho, zda dokážeme určit, jakým slovním druhem je zkoumané slovo. Udám některé příklady. (Např.: Je jistě chvályhodné, když žák zná pravidla ohledně přičestí minulého, ale budou mu k ničemu, nepozná-li bezpečně sloveso.)

V této hodině se zmíníme také o svobodě, které se dotýká žákům známá píseň, jejíž poslední sloka je napsaná na tabuli.

Tabule

„Krásná je zem, šplouchá na ni voda.

Co je však největší? Ta lidská svoboda.“

(Jánský 2004, s. 90)

Postup ve vyučovací hodině

Úvodní část

Diskutujeme o tom, co je svoboda a proč je v našich životech důležitá. Co znamená svoboda slova? Po diskuzi vyzvu žáky, aby se v této hodině snažili co nejvíce procvičit slovní druhy, a popřeji jim, aby jejich slova byla v budoucnu nejen svobodná, ale také správně napsaná či řečená.

Následuje společné určení slovních druhů u slov na tabuli.

Hlavní část hodiny

Každý žák dostane malý pracovní list zaměřený na slovní druhy. Děti pracují zprvu samostatně, poté přijde spolčená kontrola.

V druhé části hlavní části hodiny se žáci rozdělí do skupin po třech až čtyřech členech. Každá skupina si vybere píseň z libovolného zpěvníku ve třídě a na textu písně určí slovní druhy. Svou práci skupiny odevzdají na balícím papíře – zde nastává prostor pro kreativitu a použití výtvarných potřeb. Připomenu bezpečnost práce.

Závěr

Společné zhodnocení práce. Děti si za odměnu mohou zazpívat píseň z úvodní části hodiny.

Reflexe

Hodina žáky zaujala. Diskuze o svobodě byla zajímavá, někteří žáci měli překvapivě vyzrálé názory. Skupinová práce se celkem povedla, až na fakt, že některé skupiny se příliš dlouho dohadovaly nad výběrem písně. Ačkoliv jsem chtěla nechat dětem co největší volnost, příště bych písně pro úsporu času zadala.

Pracovní list z hlavní části hodiny

Slovní druhy

Jméno: _____

1. U označených slov urči slovní druhy (číslem nad slovo).

O šípkových růžích

Na sedmém lánu u sedmé sýpky
svítil jak svíce růžový keř,
však někdo tam k ránu podťal ty šípky,
nevzejdou více nevěř či věř.
(Suchý 1997, s. 62)

2. Přečti si neúplný text písně, kterou se brzy naučíme v hudební výchově, a zkus doplnit do mezer podstatná jména (1) a slovesa (5).

Nestůjte, mládenci

Nestůjte mládenci pod _____ (1),
pojd'te radš do světnice,
jestli vás nožičky _____ (5),
sedněte na _____ (1).

„My jsme k vám nepřišli posedět,
my jsme se _____ (5) poptat.,
vy máte tři hezká _____ (1),
můžem-li jedno dostat?“
(Plicka 1956, s. 187)

Ukázka vypracovaného pracovního listu

Slovní druhy

Jméno: Martina

1. U označených slov urči slovní druhy (číslem nad slovo).

² O šípkových růžích

⁷Na sedmém ¹lánu ⁷u ⁴sedmé sýpky

⁵svítil jak svíce růžový keř,

však ³někdo ⁶tam k ránu ⁵podřal ³ty šípky,

nevzejdou více nevěř ⁵či věř.

(Suchý, s. 62)

2. Přečti si neúplný text písně, kterou se brzy naučíme v hudební výchově, a zkus doplnit do mezer podstatná jména (1) a slovesa (5).

Nestůjte, mládenci

Nestůjte mládenci pod domem (1),

pojďte radš do světnice,

jestli vás nožičky bolí (5),

sedněte na židli (1).

„My jsme k vám nepřišli posedět,

my jsme se přisáli (5) poptat.,

vy máte tři hezká květin (1),

můžem-li jedno dostat?“

(s. 187, Plicka)

Obr. 17 Ukázka vypracovaného pracovního listu

2.3.2.2 Tvoření vlastního zpěvníku

Pro seznámení dětí s mými plány ohledně tvorby vlastních zpěvníků jsem se rozhodla v druhém čtvrtletí školního roku. Děti z hudební výchovy znaly již některé písně a poznání spousty dalších je nadále ještě čekalo. Někteří žáci uvítali fakt, že nemusí nutně na zpěvníku pracovat individuálně a mohou se s někým spojit, jiní byli rádi za to, že si vytvoří zpěvníček přímo pro sebe. Do druhé skupiny patřily zejména děti, které docházely do základní umělecké školy.

Žáci měli při práci volnost, mohli se rozhodnout, zda zařadí písně pouze okopírované nebo si některé z nich sami přepíší. V hodinách jsme pracovali s nejrůznějšími zpěvníky, ale rovněž jsme se nevyhýbali písňím interpretů současné moderní populární hudby. Žáci se tedy setkávali jak s notovým zápisem, tak s pouhým zápisem textu. Cílem pro ně bylo, aby na konci školního roku měli památku na své oblíbené písně a mohli se s nimi těšit i v budoucnu.

Jak jsem již předesílala, děti si mohly vybrat, zda budou svůj vlastní zpěvník tvořit samy, nebo se zapojí do práce ve skupině. V jedné z hodin hudební výchovy jsem je seznámila s tím, že budou tvořit vlastní zpěvník. Jejich úkolem bylo rozhodnout se, zda budou pracovat ve skupinách či samy. Určila jsem ovšem, že jedna skupina žáků může mít nejvýše čtyři členy. Nakonec při počtu třiatvaceti žáků vznikly tři skupiny po čtyřech dětech, dvě dvojice a sedm jedinců tvořilo zpěvník jednotlivě.

Jelikož jsme se zpěvníky v předešlých hodinách často pracovali, děti už tušily, jak by zpěvník měl vypadat. Dokázaly samy určit, že by měl mít nápadité desky, obsah, popřípadě i komentář k některým písňím.

Myslím, že by bylo značně neuvážené, kdybych se tvorbě zpěvníků věnovala pouze v hodinách hudební výchovy. Když vezmu v potaz, že hudební výchovu jsme s dětmi měli vždy jednou týdně, mohlo by se stát, že výroba vlastního zpěvníku zabere z těchto hodin většinu času. V takovém případě by se hodiny hudební výchovy staly fádními a v neposlední řadě by se mi nepodařilo splnit závazný školní vzdělávací program. Zpěvník je kniha obsahující jak notový zápis, tak psaný text, proto jej lze dobře využít i při hodinách českého jazyka. Vlastní obálku ke knize mohou žáci tvořit v pracovní či výtvarné výchově, popřípadě při informatice. Velmi mile mne překvapil fakt, že spousta dětí se svým zpěvníkům věnovala odpoledne ve volném čase či o přestávkách.

2.3.2.2.1 Vybrané přípravy na hodiny související s tvorbou vlastního zpěvníku

2.3.2.2.1.1 Desky k vlastnímu zpěvníku – pracovní činnosti

Třída

V. B

Předmět

Pracovní činnosti (jedna vyučovací hodina – 45 minut).

Výchovně vzdělávací cíle

Využití odpadních materiálů, technika koláže.

Očekávané výstupy

Výroba desek k vlastnímu zpěvníku.

Klíčové kompetence

Kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence pracovní.

Průřezová témata

Environmentální výchova.

Učivo

Papírová koláž z odpadních materiálů.

Pomůcky

Čtvrtky formátu A3, nůžky, děrovačka, lepidla, papírový i plastový odpad z kanceláře, papírové odstřížky, psací potřeby.

Motivace

Děti si na chvíli představí, že nesedí ve školních lavicích, ale v ateliéru. Zahrají si na ilustrátory a pokusí se vytvořit desky k vlastnímu zpěvníku.

Motivovat by je mohla také skutečnost, že desky tvoří z odpadového materiálu, tudíž tak vlastně šetří životní prostředí, „recyklují“.

Tabule

Učitelem napsaná věta: *Přemýšlej nad tím, co vyhazuješ do koše!*

Postup ve vyučovací hodině

Úvodní část

Děti jsou seznamovány s cílem hodiny, povídáme si o recyklaci a dalším využití odpadových materiálů. Již vědí, že desky, které budou vyrábět poslouží jako přebal zpěvníku. Zopakujeme si, co je to koláž a připomeneme bezpečnost práce s pomůckami využívanými v hodině.

Hlavní část hodiny

Děti tvoří vlastní desky pomocí koláže. Pracují buď samy nebo ve skupinkách, které mají určené již z hudební výchovy. Práce ve skupinách spočívá v tom, že buď mohou tvořit všichni ve skupině jedny desky dohromady nebo každý ze skupiny vytvoří desky vlastní a poté se společně rozhodnou, které se k jejich zpěvníku budou hodit nejlépe.

Žáci mají v tvorbě co největší volnost, jsou pouze ohraničení tím, že musí použít určený odpadový materiál a techniku koláže.

Závěr

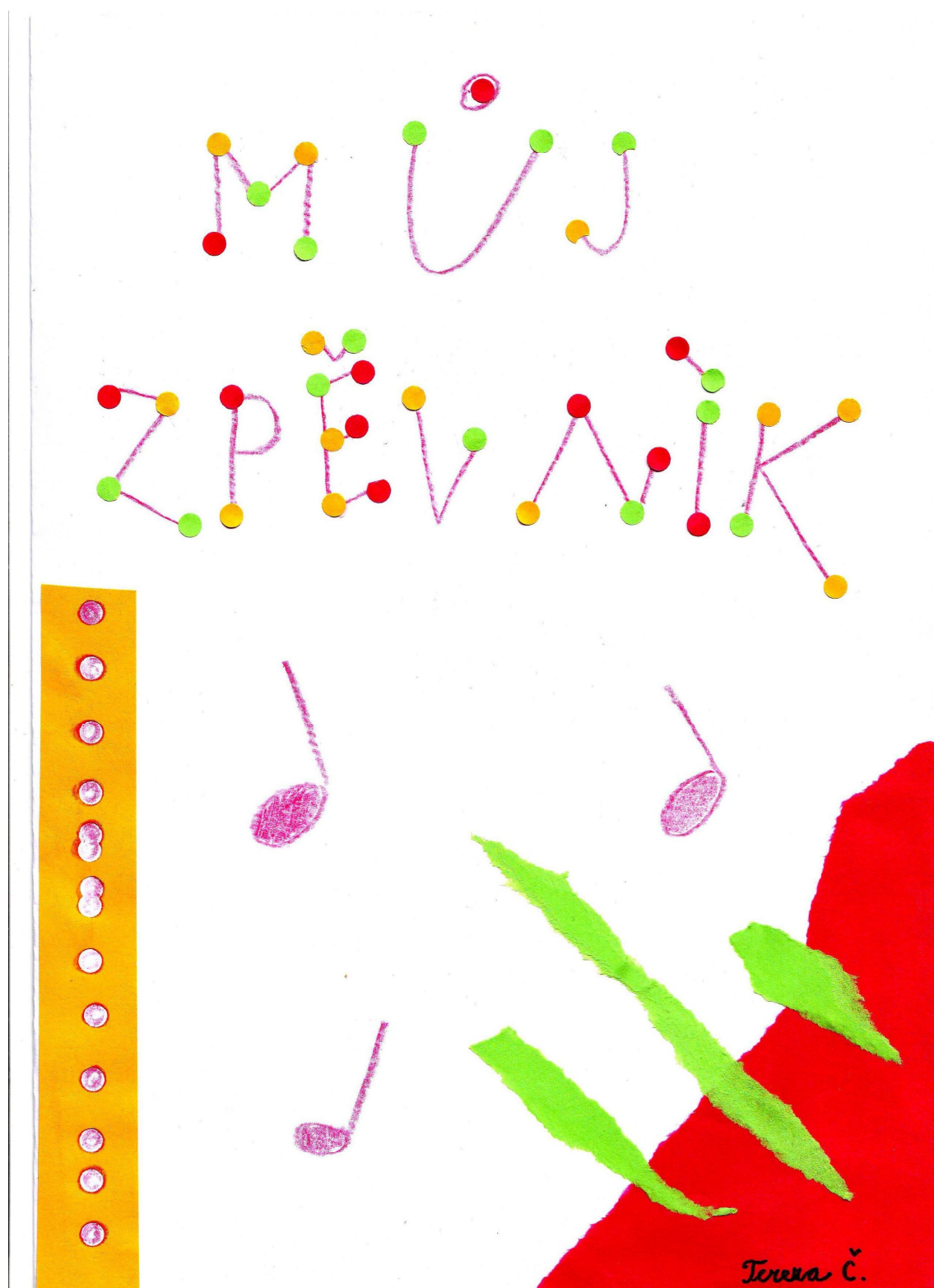
Společné zhodnocení práce – děti „vystaví“ svá díla v zadní části třídy a diskutují nad tím, co konkrétního je na jednotlivých deskách zaujalo, co by příště udělaly jinak apod.

Reflexe

Již v průběhu hodiny bylo patrné, že zadaná práce děti baví. Osvědčilo se mi, že děti dopředu věděly, v jakých skupinách budou pracovat. Mají-li totiž žáci stihnout za jednu vyučovací hodinu desky vytvořit a poté je ještě v závěru hodiny vzájemně zhodnotit, nezbyvá již příliš času na rozdělování do skupin.

Ukázka desek k vlastnímu zpěvníku

Obr. 18 Ukázka desek k vlastnímu zpěvníku

2.3.2.2.1.2 Psaní redisperem a tuší – výtvarná výchova

Třída

V. B

Předmět

Výtvarná výchova (dvě vyučovací hodiny – 90 minut).

Výchovně vzdělávací cíle

Psaní redisperem, seznámení s tím, jak se dříve šířil psaný text.

Očekávané výstupy

Tvorba listu do vlastního zpěvníku.

Klíčové kompetence

Kompetence k učení, kompetence pracovní.

Průřezová témata

Mediální výchova.

Učivo

Psaní redisperem a tuší.

Pomůcky

Redispera, tuše, čtvrtky formátu A4, nůžky (mohou být i ozdobné), pastelky, obyčejné tužky, interaktivní tabule a počítač s připojením k internetu, staré pohledy a dopisy.

Motivace

Dětem je položena otázka, zda se někdy setkaly s ručně psanou knihou. Dále rozvíjíme téma ručně psaných knih a otázky typu, jak obtížné muselo být jejich šíření, jak jednoduše se v současné době dostáváme k informacím, jak je můžeme vyhledávat. Předložím žákům k prohlédnutí staré pohledy a dopisy psané perem a předpokládám, že je zaujme úhledný styl krasopisu.

Tabule

Motivační věta „Pojďme si zahrát na středověké písaře.“.

Postup ve vyučovací hodině

Úvodní část

Vyzvu některého žáka, aby na internetu vyhledal ručně psanou středověkou knihu a ukázal ji prostřednictvím interaktivní tabule svým spolužákům.

Hlavní část hodiny

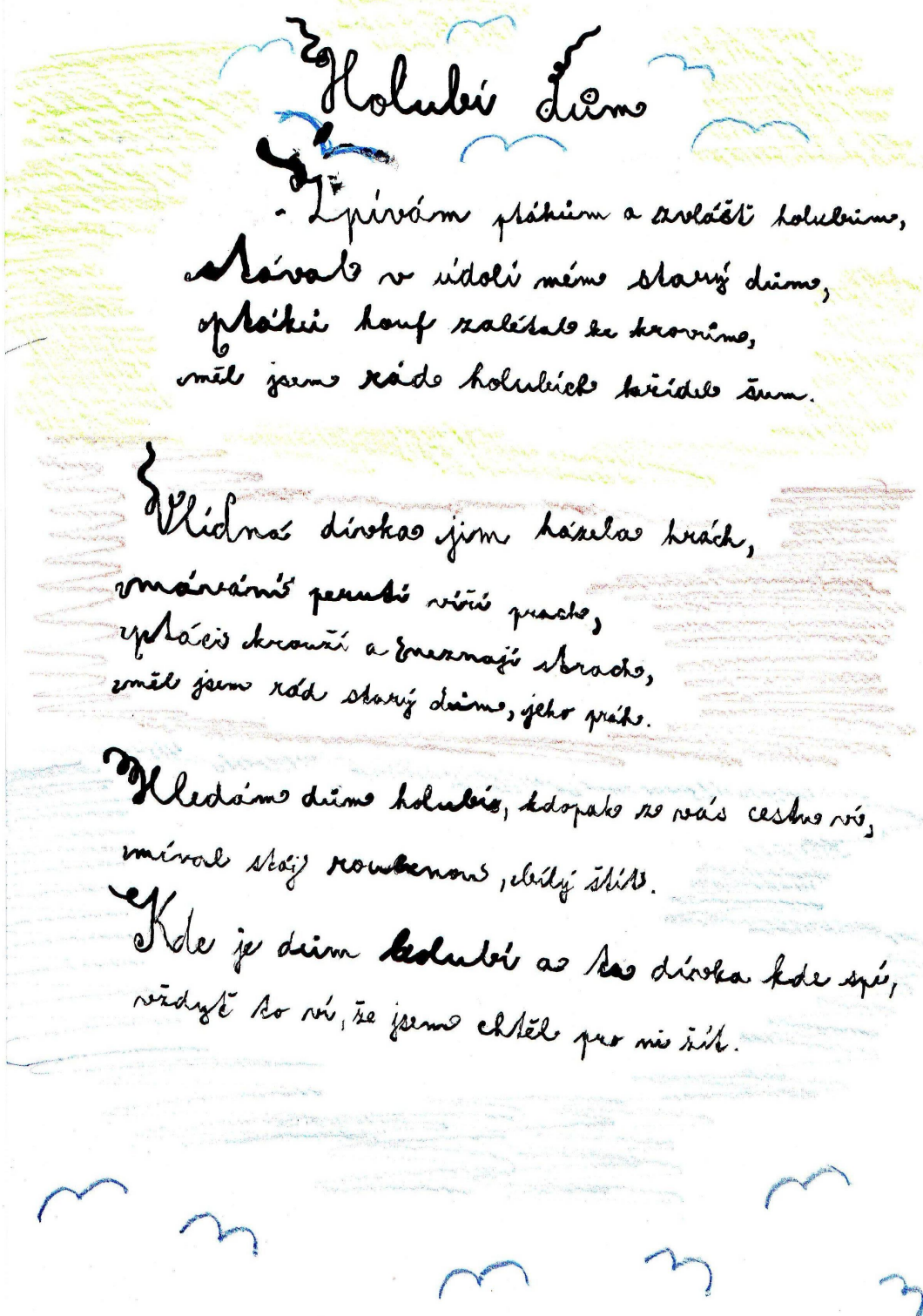
Každý žák se za pomoci redispera a tuše snaží o co nejhezčí opis jím vybrané písně. Děti se mohou pokusit o podobný krasopis, jaký viděly na starých pohledech a dopisech. Ve zbývajícím čase si každý může z druhé strany čtvrtky nakreslit ilustraci k písni. Kraje listu mohou být upraveny např. ozdobnými nůžkami. Nezapomenu připomenout bezpečnost práce.

Závěr

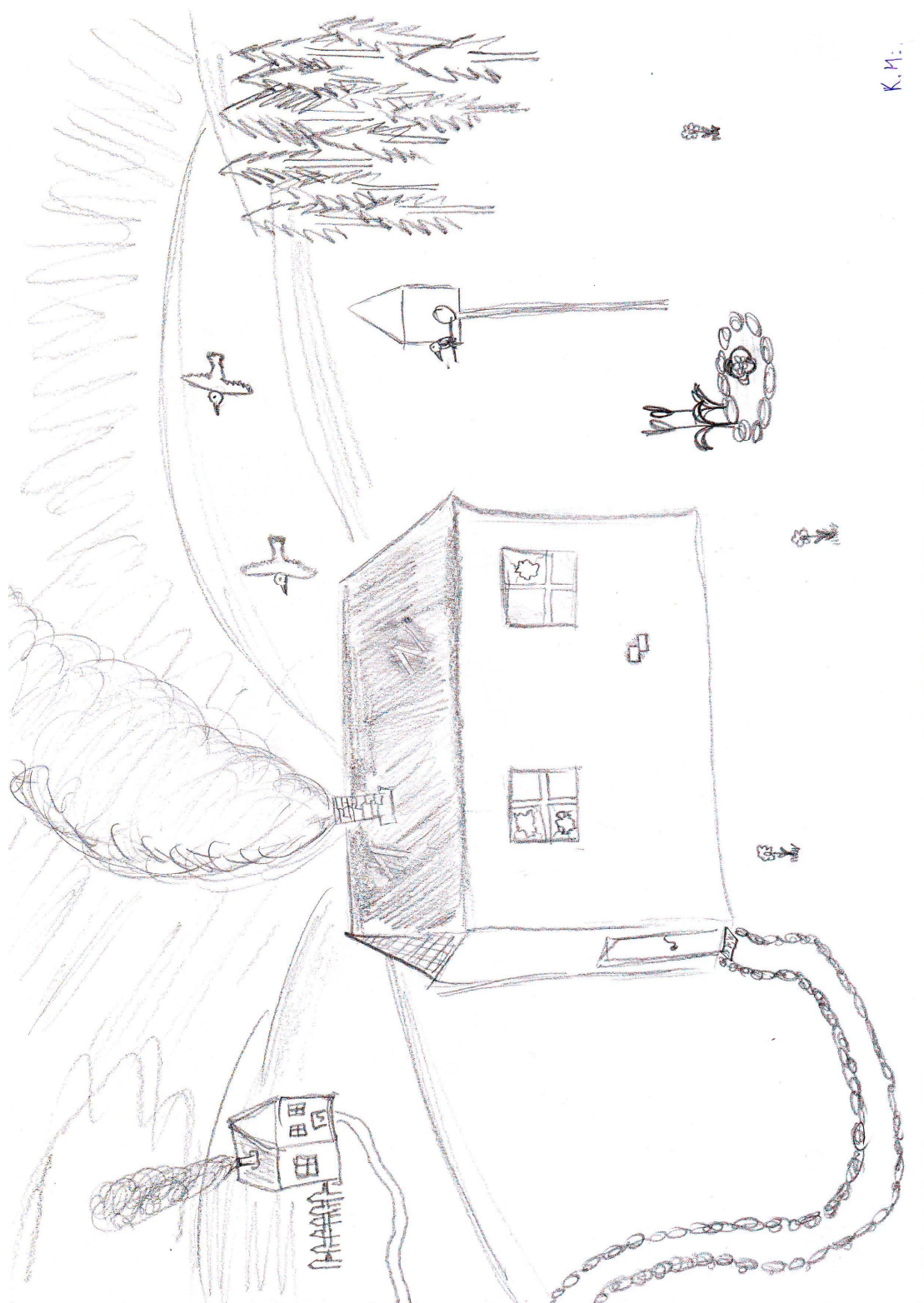
Před společným zhodnocením práce a diskuzí nad jednotlivými pracemi vyzvu děti, aby v zadní části třídy vystavily svá díla nejprve tak, aby byly vidět pouze ilustrace, podle kterých žáci posléze hádají, o jakou píseň se jedná.

Reflexe

Žáky práce poměrně zaujala, líbilo se jim písmo, jakým psali naši předci. Některé děti další den do školy přinesly staré pohledy či dopisy psané jejich příbuznými.

Obr. 19 Píseň psaná redisperem a tuší

Obr. 20 Ilustrace k písni

2.3.2.2.2 Popisy vybraných částí vyučovacích jednotek zaměřených na tvorbu vlastního zpěvníku

2.3.2.2.2.1 Vybírání písní do svého zpěvníku

Kdykoliv jsme v hodině hudební výchovy nacvičovali novou píseň, bylo pouze na vůli žáků, zařadí-li ji do svého vlastního výběru. Některé zpěvníky tedy obsahovaly písní více, jiné méně – odpovídaly přesně vkusu žáků. Nikdo se nemusel obávat, že bude nucen zařadit do desek píseň, která se mu nelíbí. Ve skupinách tvořících zpěvník občas docházelo k názorovým střetům ohledně volby písní, v drtivé většině se však dětem dařilo najít kompromis.

2.3.2.2.2.2 Úprava jednotlivých písní ve zpěvníku

Netrvala jsem na jednom konkrétním způsobu zápisu písní, žáci si mohli zvolit, zda chtějí do desek vložit kopii ze zpěvníku, vlastnoručně opsanou partituru či pouze text písně. V rámci mezipředmětových vztahů v hodinách informatiky měly děti při seznamování s textovým editorem možnost opsat si a vytisknout vybraný text písně. Jelikož je informatika obecně oblíbeným předmětem, tento způsob zápisu přijali žáci s nadšením a nebylo výjimkou, že si některé texty opisovali sami ve volném čase. Někteří žáci s oblibou doplňovali písně ilustracemi, které vytvářeli buď v rámci výtvarné výchovy či doma.

2.3.2.2.2.3 „Zpívání podle náhody“

V hodinách hudební výchovy děti rády nechávaly výběr písní, které budou zpívat, na náhodě. Určili jsme si například, že si zazpíváme každou čtvrtou píseň z jejich vlastních zpěvníků. Vznikaly tak mnohdy komické situace, když v létě přišla na řadu koleda či píseň o zimě. Dětem se náhodný výběr písní velmi líbil a vždy se na něj těšily. S mými předešlými třídami jsme také vybírali písně podle náhody, ale jelikož děti neměly vlastní zpěvník, každé vložilo do klobouku či sáčku papírek s písní, kterou chtělo zpívat, a následně za nás rozhodlo losování.

2.3.2.2.4 „Píseň mimo náš repertoár“

Během školního roku si žáci na hodiny hudební výchovy připravovali referáty o nejrůznějších hudebních interpretech a skladatelích. Témata jsem jim někdy zadávala, jindy psali referát o interpretech či hudebních stylech dle vlastního výběru. Děti s nadšením přijímaly, když mohly ostatní seznámit s jejich oblíbenou hudbou. Tyto referáty, ale rovněž texty svých oblíbených písní, si každý mohl vložit do svého zpěvníku. Pakliže mé možnosti dovolily, snažila jsem se s žáky zpívat i jimi oblíbené písně, což působilo velmi pozitivně na jejich zpěvnost.

2.3.2.3 Úskali při práci

Téměř žádná práce, kterou zadá učitel ve třídě, se neobejde bez nutnosti vyřešit byť malý problém. Často se najde žák, který o činnost nejeví zájem, mnohdy se setkáváme s nepochopením zadání, s nedostatečnou motivací k práci a podobně. Ani při činnostech týkajících se zpěvníků tomu občas nebylo jinak, i když musím připustit, že práce se zpěvníky nebyla pro žáky nijak náročná a dávala vyniknout i těm, kteří v hlavních předmětech zaostávali. Problém ale nastával při tvorbě vlastních zpěvníků v případech žáků, kteří nebyli schopni pracovat na jedné věci dlouhodobě a schraňovat si ji několik měsíců. Několikrát byl vytvořený zpěvník ztracen či nechtěně zničen. Stalo se to povětšinou žákům, kteří mají obdobné problémy i v ostatních předmětech. Specifický případ nastal ve chvíli, kdy jeden člen skupiny tvořící zpěvník zničil společnou práci. Jednalo se o jakousi mstu mezi kamarádkami, které se momentálně rozkmotřily. Rozhodla jsem se nejprve nevstupovat do konfliktu a počkat, zda si žáčky s problémem samy poradí. Nakonec vše dopadlo tak, že dívka, která zpěvník poničila, uznala svou reakci na problém jako neadekvátní a zpěvník celý přepracovala. Toto se mi jevilo jako lepší varianta, než kdybych jí nápravu určila já, což bych samozřejmě v případě nutnosti udělala.

Co se týče kázně, povětšinou probíhalo vše v naprostém pořádku, sporadicky samozřejmě docházelo v hodinách týkajících se zpěvníků k nekázni, kterou jsem vždy řešila s ohledem na mé zvyklosti a dařilo se mi ji poměrně dobře korigovat.

2.3.3 Vliv práce se zpěvníky a tvorby vlastního zpěvníku na rozvoj zpěvnosti daného dětského kolektivu

Jak jsem již zmínila, třída, se kterou jsem na zpěvnících pracovala, byla mou třetí pátou třídou. Mám tedy možnost srovnávat, jak se odrazila práce se zpěvníky na zpěvnosti žáků. Je pravdou, že i předchozí dvě páté třídy měly ke zpěvu a obecně k hudební výchově vřelý vztah a byly poměrně zpěvné, nicméně u zkoumané třídy jsem pozorovala větší ochotu k pěveckému projevu, mnohdy i mimo hodiny hudební výchovy. Děti zpívaly často a rády, dbaly mých rad ohledně správné techniky zpěvu, ochotně pracovaly se zpěvníky, díky čemuž poznávaly nové písně, a jejich vlastní zpěvníky jim sloužily jako určitá motivace k lepším výkonům. Bylo patrné, že i díky těmto okolnostem zpívaly lépe než na počátku školního roku.

2.4 Tvorba zpěvníku na rozvoj zpěvnosti dětského kolektivu v první třídě základní školy

2.4.1 Charakteristika třídy

Kolektiv třídy tvořilo dvacet dětí, z toho šest chlapců a čtrnáct děvčat. Od prvních dní školního roku jsem se snažila napomáhat tomu, aby mezi žáky panovaly dobré vztahy, aby do školy chodili pokud možno s radostí, ne pouze z donucení.

Žáci přišli do školy až na výjimky s výbornými předškolními znalostmi, většina z nich neměla problém s osvojováním základních školních návyků. Spolupráce s rodiči probíhala povětšinou velmi hladce a jejich účast na třídních schůzkách byla poměrně vysoká.

Neutuchající zájem o výuku a soustavná domácí příprava žáků se odrazily na velmi dobrých výsledcích. Téměř všichni žáci vykazovali v hodinách značnou aktivitu, byli komunikativní, ukáznění, přesto velmi spontánní.

Vzhledem k tomu, že jsem se rozhodla tvořit zpěvník i s touto třídou, považovala jsem za přínosné, že spousta dětí se hned v září přihlásila do místní základní umělecké školy, což naznačovalo, že děti budou nacházet v hudební výchově jisté zalíbení, jak tomu ostatně na prvním stupni základní školy bývá.

2.4.2 Popis tvorby společného zpěvníku

Na počátku školní docházky nemůžeme od dětí vyžadovat přílišnou samostatnost. V první třídě jsou děti zpočátku zcela odkázány na svého učitele. Z tohoto důvodu by nebylo vhodné, kdyby děti vytvářely zpěvník samy. Vytvořila jsem jeden třídní zpěvník složený z písní, které si žáci během roku nejvíce oblíbili.

Výběr písní do našeho společného zpěvníku probíhal tak, že jsem vždy zvolila dvě či tři písně, o kterých jsme společně hlasovali. Na tabuli byly napsány názvy písní a k nim nakreslený jednoduchý obrázek charakteristický pro danou píseň. Děti k nadpisu přiřazovaly svůj hlas – nakreslily pod něj čáru křídou. Prvňáci se pro práci nadchli velmi snadno, s nadšením hlasovali pro jednotlivé písně a se zájmem sledovali, jak se nám během roku desky zpěvníku plní. Hlasy pro vybrané písně jsme vždy společně spočítali a porovnali, kde je čárek více a kde méně. Dotkli jsme se tak učiva probíraného v matematice. Nakonec jsem písně ve zpěvníku jen pro pořádek abecedně seřadila a rozdělila do tří sekcí.

Aby děti měly pocit, že se na tvorbě zpěvníku skutečně podílejí, zvolila jsem společnou výrobu desek s barevnými otisky prstu každého žáka. V hodině výtvarné výchovy, kdy jsme s žáky pracovali s vodovými barvami, jsme vytvořili k našemu výběru písní společné desky, které měly na své vnější straně barevné otisky prstů všech dětí. Před otiskováním barvy si děti za pomoci jimi oblíbeného hlasování určily barvy, které chtěly na desky použít. Společná práce celé třídy se mi již před touto činností několikrát osvědčila. Při vhodné motivaci si žáci už v první třídě uvědomí, že nejsou ve škole sami, že je třeba respektovat každého člena skupiny, dodržovat určitá pravidla a tolerovat názory ostatních. Tyto faktory spatřuji jako velmi důležité při rozvíjení občanských kompetencí a domnívám se, že čím dříve je žáci vezmou na vědomí, tím snáze se budou později orientovat ve společnosti a jejich normách.

2.4.3 Vliv tvorby vlastního zpěvníku na rozvoj zpěvnosti daného dětského kolektivu

Žáci první třídy se na všechny výchovy obsažené v rozvrhu hodin těšili již od počátku školní docházky. Hudební výchova patřila tedy mezi jejich oblíbené předměty. Zpívání jsem zařazovala často i do jiných předmětů a dětem se nikdy neomrzelo. Těžko tedy odhadnout, jak přesně se náš společný zpěvník odrážel na zpěvnosti kolektivu,

faktem ale je, že tvorba zpěvníku měla kladný vliv na sounáležitost třídního kolektivu a já se domnívám, že i samotná zpěvnost dětí byla pozitivně ovlivněna. Děti ocenily, že mají společnou učební pomůcku, kterou nikdo jiný ve škole nemá; pomůcku, na jejíž tvorbě se samy podílely. Pravdou je, že během školního roku jsem pozorovala čím dál větší nadšení v hodinách hudební výchovy a technika zpěvu měla také vzestupnou tendenci, nicméně předpokládám, že u prvňáků by tomu tak bylo i bez tvorby onoho zpěvníku.

2.4.4 Písně obsažené ve zpěvníku

Lidové písně

Čerešničky (Jánský 2004, s. 15)

Červená modrá fiala (Jánský 2004, s. 16)

Hvězdičky, dobrou noc (Jánský 2004, s. 21)

Kolíne, Kolíne (Plicka 1956, s. 141-142)

Koulelo se, koulelo (Jánský 2004, s. 36)

Nezacházej, slunce (Jánský 1993, s. 21)

Sedí vrabec na kostele (Jánský 2004, s. 60)

Koledy

Dědečku, dědečku, koleda (Jánský 2004, s. 108)

Pojďte, chlapci, k nám (Jánský 2004, s. 112)

Umělé písně

Honky tonky blues (Jánský 2004, s. 83)

Když je pěkné počasí (Svěrák, aj. 2011, s. 32-33)

Kolik je na světě moří (Skoumal aj. 2006, s. 36-37)

Malé kotě (Jánský 2004, s. 87)

Nepořádný krtek (Jánský 2004, s. 90)

Pramen zdraví (Suchý 1997, s. 17)

Včelka Mája (Suchý 1997, s. 124)

2.5 Shrnutí

Práce se zpěvníky u starších žáků prvního stupně, konkrétně dětí z páté třídy, měla pozitivní vliv na jejich zpěvnost. I samotná tvorba vlastního zpěvníku dětmi, které při práci vynaložily mnoho úsilí, se na jejich zpěvnosti pozitivně odrazila.

Výběr písní do mého vlastního zpěvníku na rozvoj zpěvnosti v první třídě základní školy hodnotím jako zdařilý, neboť žáci velmi ocenili učební pomůcku, která jim byla vytvořena tzv. „na míru“ a byla pro ně dobrou motivací ve snaze podávat dobré výkony.

Bylo tedy patrné, že jak aktivní práce se zpěvníky, tak vlastní zpěvník má na zpěvnost dětského kolektivu na prvním stupni základní školy prospěšný vliv.

Dle mého názoru má v pedagogickém procesu smysl každá činnost, která v dětech vzbudí nadšení k práci. Nesčetněkrát v mé praxi jsem si ověřila, že pokud se děti aktivně podílejí na výuce, jejíž součástí jsou navíc jimi vytvořené pomůcky, jejich výsledky i kázeň ve vyučování jsou mnohem lepší.

ZÁVĚR

Hlavními cíli mé diplomové práce byl v teoretické části rozbor vybraných zpěvníků, v praktické části potom navázalo zkoumání, jaký vliv má aktivní práce se zpěvníky na zpěvnost dětského kolektivu, a sestavení vlastního zpěvníku na rozvoj zpěvnosti dětského kolektivu.

Metodou srovnávání jsem porovнала zpěvníky mezi sebou a poukázala na jejich silné stránky i nedostatky.

Pozorováním a soustavnou prací s kolektivem jsem zjistila, že aktivní práce se zpěvníky, potažmo tvorba vlastního zpěvníku má pozitivní vliv na rozvoj zpěvnosti dětského kolektivu. Také jsem vytvořila společně s dětmi vlastní zpěvník na rozvoj zpěvnosti dětského kolektivu. Výsledek týkající se aktivní práce se zpěvníky a tvorby vlastního zpěvníku je potvrzením mé hypotézy zmíněné v úvodu praktické části této práce.

LITERATURA

- [1] GELNAR, J., 1991. *Národní zpěvník [hudebnina]*. 11. vyd. Praha: Supraphon. ISBN 80-7058-264-2.
- [2] HORÁK, J., 1939. *Krkonošské koledy*. Lázně Bělohrad: Josef Krbal.
- [3] JANKOVEC J., E., 1946. *Podkrkonošské písně*. Praha: Antonín Plechatý.
- [4] JÁNSKÝ, P., 1993. *Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol. II. díl, Pro 5.-9. třídu*. Cheb: Music Cheb.
- [5] JÁNSKÝ, P., 2004. *Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol. I. díl, Pro 1.-4. třídu*. Dotisk. Cheb: Music Cheb., ISBN 80-85925-01-X.
- [6] JURKOVIČ, P., FISCHER, V., 2001. *Co slabika, to muzika*. Mladé Buky: Muzikservis. ISBN 80-86233-14-6.
- [7] KUTINOVÁ, A., KUBÁTOVÁ, M., 1958. *Krkonošův rok*. 1. vyd. Hradec Králové: Krajský dům osvěty v Hradci Králové.
- [8] MICHALOVÁ, Z., 2008. *Vybrané kapitoly z problematiky specifických poruch učení*. Liberec: Technická univerzita. ISBN 978-80-7372-318-7.
- [9] OLIVA, J., PAZDERKA, J., KOBLENC, F., 1980. *Severní Čechy v lidové písni*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství.
- [10] PLICKA, K., 1956. *Český zpěvník 1 – 500 lidových písní českých, moravských a slezských*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění.
- [11] SEDLÁK, F., aj., 1983. *Nové cesty hudební výchovy*. 2. vyd. Praha: SPN.
- [12] SEIDEL, J., 1941. *Národ v písni*. 2. vyd. Praha: L. Mazáč.

- [13] SKOUMAL, P., FRYNTA, E., SVĚRÁK, Z., ŠRUT, P., VODŇANSKÝ, J., 2006. *Když tygr jede do Paříže*. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-1346-4.
- [14] SUCHÝ, O., 1997. *Písničky z pohádek a dětských filmů; Díl 1*. Cheb: G+W. ISBN M-706509-06-8.
- [15] SVĚRÁK, Z., UHLÍŘ, J., 2011. *Když je pěkné počasí*. Praha: Fragment. ISBN 978-80-253-1252-0.
- [16] ŠIMANOVSKÝ, Z., TICHÁ, A., 1999. *Lidové písničky a hry s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-323-4.
- [17] TICHÁ, A., 2005. *Učíme děti zpívat. Hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-916-X.
- [18] VRCHOTOVÁ-PÁTOVÁ, J., 1976. *Pěvecká příprava učitelů hudební výchovy*. Praha: SPN.